

Ontwikkelingscentrum voor vrouwen in Osdorp

Haalbaarheidsstudie

Amsterdam, september 2001

Eva Klooster
Georgia de Poorter

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Vooraf	6
1.1 Achtergrond	6
1.2 Onderzoeksvraag	7
1.3 Onderzoeksmethode	8
1.4 Leeswijzer	8
2 Beeld van de doelgroep	10
2.1 Inleiding	10
2.2 De bevolkingsopbouw naar nationaliteit, gezinstype en leeftijd	10
2.3 Opleiding, arbeid en inkomen	12
3 Aanbod aan vrouwenactiviteiten	16
3.1 Inleiding	16
3.2 Kort overzicht: organisaties en het aanbod van vrouwenactiviteiten	16
4 De vraag van vrouwen	20
4.1 Inleiding	20
4.2 Bijeenkomst met Turkse vrouwen	20
4.3 Bijeenkomst met Marokkaanse vrouwen	23
4.4 Bijeenkomst met 'gemengde' groep vrouwen	24
4.5 Bijeenkomst met Ghanese vrouwen	26
4.6 Beroepskrachten	27
5 Vrouwencentra elders	30
5.1 Vrouwencentrum Zuidoost	30
5.2 Multicultureel Emancipatie Centrum Utrecht	32
5.3 Vrouwencentrum Geuzenveld/Slotermeer	35
5.4 'Kleur in het Werk'	39
6 Conclusies	40
6.1 Aanleiding	40
6.2 Onderzoeksvragen	40
6.3 Analyse	41
6.4 Voorwaarden voor een 'haalbaar' vrouwencentrum in Osdorp	45
Bijlagen	
Bijlage 1 Interviews en begeleiding	49
Bijlage 2 Initiatiefgroep vrouwencentrum/Hammam	50
Bijlage 3 Intercultureel vrouwencentrum Xenia	52
Bijlage 4 Hoofdlijnen diversiteitbeleid gemeente Amsterdam	55

Samenvatting

Het onderzoek

Bureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners uit Amsterdam heeft in het kader van het door stadsdeel Osdorp opgestelde werkprogramma Sociaal-economische Vernieuwing de haalbaarheid van een ontwikkelingscentrum voor vrouwen onderzocht¹. Het gaat daarbij om een voorziening die toegankelijk is voor alle groepen vrouwen uit Osdorp en waar activiteiten worden aangeboden gericht op het versterken van de maatschappelijke en sociaal-economische positie van vrouwen. Naast het activiteitsaanbod, biedt een vrouwencentrum ook ruimte voor gezondheidsvoorlichting, opvoedingsondersteuning, sport en ontmoeting. Gekeken is of een combinatie met een Hammam (een Oosters badhuis) mogelijk is.

De centrale onderzoeksvraag is opgesplitst in vier deelvragen:

- Hoe groot is de doelgroep en wat is de achtergrond van de doelgroep?
- Waaruit bestaat de behoefte van de doelgroep als het gaat om het verbeteren van de maatschappelijke positie?
- Is een vrouwencentrum het meest aangewezen instrument om aan deze behoefte te voldoen?
- Is er draagvlak bij betrokken partijen voor de (verdere) ontwikkeling van een dergelijk centrum en de eventuele koppeling met een Hammam?

Stadsdeel Osdorp heeft voorafgaande aan het onderzoek de volgende randvoorwaarden voor een vrouwencentrum geformuleerd:

- het centrum moet laagdrempelig zijn;
- het centrum moet onderdak verschaffen aan diverse organisaties en activiteiten voor vrouwen;
- het centrum moet een centrale rol spelen in de samenwerking tussen verschillende organisaties die zich bezighouden met vrouwen.

Maatschappelijke en sociaal-economische positie

In stadsdeel Osdorp wonen ruim 17.000 vrouwen. Een deel van deze vrouwen heeft achterstanden op het terrein van opleiding, werk, inkomen en maatschappelijke participatie. Hieronder staan enkele aspecten van de genoemde achterstanden beschreven.

Kijken wij naar de inkomenspositie, dan valt op dat bij de autochtone vrouwen het aandeel lage inkomens hoog is onder alleenstaanden en eenoudergezinnen. In Osdorp wonen ruim 2000 alleenstaande moeders (waarvan Nederlanders de grootste groep vormen en daarna Surinamers).

Bij de allochtone huishoudens speelt het opleidingsniveau een belangrijk verklarende rol als het gaat om het hebben van een slechte arbeidsmarkt- en inkomenspositie. Turkse en Marokkaanse vrouwen behoren in Osdorp tot de grootste etnische minderheidsgroepen. Het opleidingsniveau van deze groepen is beneden gemiddeld, zeker bij de Marokkaanse en Turkse vrouwen die tot de categorie tussengeneratie en gezinsvormers worden gerekend. Zij zijn slechter opgeleid dan leden van de zogenaamde tweede generatie. Verblijfsduur en de leeftijd waarop de vrouwen migreerden bepalen in grote mate de

Noot 1 In het belang van de leesbaarheid is er voor gekozen om de term 'ontwikkelingscentrum voor vrouwen' te vervangen door 'vrouwencentrum'.

kans op het hebben van opleiding en werk. Een laag opleidingsniveau werkt door op de kansen op de arbeidsmarkt en de inkomenssituatie.

Activiteiten voor vrouwen

Hoewel er een aantal (vrijwilligers)organisaties is in Osdorp met activiteiten specifiek gericht op vrouwen, komt uit dit onderzoek naar voren dat het overzicht op welke organisatie precies welke activiteiten aanbiedt, ontbreekt. De verschillende organisaties werken niet of nauwelijks samen en er is geen centrale locatie van waaruit vrouwenactiviteiten (kunnen) worden aangeboden. De komst van een vrouwen centrum kan een belangrijke stimulans zijn voor betere samenwerking tussen de diverse organisaties.

Het ontbreken van een eigen ruimte of een ruimte waar vrouwen een eigen opgang hebben blijkt erg belangrijk te zijn: een deel van de Turkse en Marokkaanse vrouwen kan en/of wil, vanwege culturele achtergrond, niet aan activiteiten buitenshuis deelnemen wanneer er geen sprake is van een aparte ruimte voor vrouwen. Er is dus zeker behoefte aan een centrum dat zich specifiek op vrouwen richt. De combinatie met een Hammam spreekt een groot deel van de geïnterviewde vrouwen aan. De Hammam kan rekenen op de grootste belangstelling van Marokkaanse vrouwen. Bij vrouwen uit de andere etnische groepen (Turkse, Surinaamse, Ghanese en Irakese vrouwen) staat de behoefte aan een eigen activiteitenruimte boven aan de wensenlijst.

Bij migrantenvrouwen van de eerste en tussengeneratie met weinig opleiding behoren activiteiten op het gebied van voorlichting, sport, computer- en taalonderwijs en ontmoeting tot de belangrijkste behoeften. De migrantenvrouwen die beroepsonderwijs of hoger onderwijs hebben genoten zijn ook geïnteresseerd in activiteiten gericht op empowerment. De empowerment activiteiten zijn gericht op het versterken van de doelgroep zodat deze beter kan participeren in politieke en maatschappelijke besturen. Concrete activiteiten zoals sport, taal, computerles en voorlichting kunnen rekenen op de belangstelling van de grootste groep vrouwen. Met name sport trekt een zeer gemêleerd publiek.

Autochtone vrouwen maken in verhouding meer gebruik maken van algemene voorzieningen. Dit betekent overigens niet dat autochtone vrouwen ook (kunnen) deelnemen aan alle activiteiten die zij zouden wensen. Het hebben van een laag inkomen kan een drempel vormen voor het deelnemen aan activiteiten. De culturele achtergrond van autochtone en overigens ook Ghanese, Surinaams/Antilliaanse vrouwen, speelt geen rol bij het al dan niet deelnemen aan activiteiten met mannen. Toch is bekend dat andere vrouwen centra, waaronder het centrum in Geuzenveld/Slotermeer, zeker ook in een behoefte voorzien van autochtone vrouwen. Ongeveer de helft van de bezoekers van het vrouwen centrum in Geuzenveld/Slotermeer is autochtoon.

Gelet op de slechte inkomenssituatie van delen van de doelgroep (met name vrouwen uit minderheidsgroeperingen en alleenstaande vrouwen/moeders) kunnen kosten voor deelname aan activiteiten een drempel vormen. Het is aan de politiek om te beslissen hoe hiermee zou moeten worden omgegaan. Mogelijkheden zijn om de deelnemende organisaties ieder een eigen budget toe te kennen dat naar eigen inzicht kan worden ingezet. Een organisatie kan op die manier bepaalde activiteiten gratis aanbieden om daarmee een moeilijke doelgroep "binnen te halen". Voor de overige activiteiten is het raadzaam om een inkomensafhankelijke bijdrage te rekenen.

Randvoorwaarden voor een vrouwen centrum

Door middel van een vergelijkend onderzoek naar vrouwen centra in den lande is gekeken wat randvoorwaarden zijn voor een succesvol functioneren van een vrouwen centrum:

- **Efficiënte organisatie**
Als er meerdere organisaties van het vrouwen centrum gebruik maken moet voorkomen worden dat er teveel kapiteins op 1 schip zijn. Dat wil zeggen: een persoon zal verantwoordelijk moeten zijn voor de gang van zaken in het centrum. Deze persoon moet beslissingsmandaat hebben van het bestuur. In het bestuur van het centrum kunnen afgevaardigden van de vrouwenorganisaties zitting nemen, evenals ervaringsdeskundigen uit andere (vrouwen)organisaties.
- **Inloop en vertrouwen**
Om "geïsoleerde" vrouwen (uit minderheidsgroeperingen) te bereiken, is het raadzaam dat er begeleidsters of gastvrouwen in het centrum aanwezig zijn. Ook kan er gedacht worden aan gastvrouwen die vrouwen in de eigen taal kunnen aanspreken. Verder is het zinvol om de mogelijkheid van inloop en ontmoeting te creëren.
- **Vraaggericht en gevarieerd aanbod**
Duidelijk is dat de verschillende groepen in Osdorp andere activiteiten wensen. Om goed te kunnen inspelen op de behoeften van de doelgroep zal het aanbod zich steeds moeten aanpassen aan de veranderende vraag.
- **Betaalbare activiteiten**
Veel vrouwen uit minderheidsgroeperingen en alleenstaande moeders hebben een slechte inkomenspositie. Deelname aan activiteiten is dan ook afhankelijk van de prijs die wordt gevraagd.
- **Vrijwilligers**
De inzet van vrijwilligers is van groot belang bij het doen slagen van het vrouwen centrum. Vrijwilligers kunnen onder meer een rol spelen bij het organiseren van activiteiten en het binden en ondersteunen van (nieuwe) bezoeksters. Het aantal vrouwen dat zich in Osdorp op het terrein van vrouwenwerk bezighoudt met vrijwilligerswerk en/of kaderfuncties is relatief klein. Ook is de samenwerking tussen de verschillende vrouwengroepen nihil. Het is noodzakelijk om door middel van scholing zorg te dragen dat er een vast en deskundig vrijwilligersteam ontstaat en blijft bestaan.
- **Financiën**
De ontwikkeling van een vrouwen centrum is onderdeel van het Sociaal-economische Vernieuwingsprogramma van stadsdeel Osdorp. Daarnaast past het in het door de centrale stad gelanceerde diversiteitbeleid. Stadsdeel Osdorp zou de financiële haalbaarheid van het vrouwen centrum nog kunnen vergroten door de mogelijke inzet en betrokkenheid van de centrale stad nader te onderzoeken.

1 Vooraf

In het jaar 1999 heeft een groep actieve bewoners uit Osdorp² een ondernemingsplan voor de oprichting van een Hammam (oosters badhuis) ingediend bij het Stadsdeel Osdorp. Belangrijke uitgangspunten in het ondernemingsplan zijn het bevorderen van integratie en ontplooiing van (migranten)vrouwen. Deze uitgangspunten vormden voor het stadsdeel aanleiding om aan de initiatiefnemers voor te stellen het idee van een Hammam te verbreden en ook de mogelijkheden van een ontwikkelingscentrum³ voor vrouwen te onderzoeken.

De plannen voor een vrouwencentrum, eventueel in combinatie met een Hammam, zijn in het kader van het project Sociaal Economische Vernieuwing (SEV) verder ontwikkeld. De gedachte gaat uit naar een voorziening die toegankelijk is voor alle groepen vrouwen uit Osdorp, waar activiteiten plaatsvinden die gericht zijn op het versterken van de sociaal-economische en maatschappelijke positie van vrouwen.

In het belang van een gedegen onderbouwing, heeft het stadsdeel de haalbaarheid van een eventueel op te richten vrouwencentrum laten onderzoeken door een extern onderzoeksbureau. In het haalbaarheidsonderzoek diende ook gekeken te worden of de koppeling van een vrouwencentrum met een Hammam realistisch zou zijn. Het haalbaarheidsonderzoek is uitgevoerd door bureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners. In deze rapportage zijn de belangrijkste onderzoeksuitkomsten en conclusies weergegeven. De rapportage start met een korte toelichting op de aanleiding van het onderzoek en een beschrijving van de onderzoeksopzet.

1.1 Achtergrond

Uit onderzoeken op landelijk niveau is bekend dat de verschillen tussen de positie van mannen en vrouwen op het terrein van inkomen, arbeid en maatschappelijke participatie nog steeds groot zijn. De grootste achterstanden doen zich voor bij de alleenstaande autochtone en allochtone moeders. Meer in het algemeen hebben vrouwen van allochtone afkomst nog steeds een aanzienlijke achterstand voor wat betreft hun maatschappelijke positie vergeleken met de positie van hun mannelijke herkomstgenoten en van autochtone vrouwen. In het kader van het landelijk integratiebeleid is het een taak van met name de lokale overheid om instrumenten te ontwikkelen die deze achterstand moet bestrijden. Zo ontwikkelt de gemeente Amsterdam bijvoorbeeld diverse stedelijke programma's die de emancipatie van migrantenvrouwen moet bevorderen.

Binnen het stadsdeel Osdorp heeft een groot deel van de bevolking een niet-westerse achtergrond. Het vrouwelijke deel van deze bevolkingsgroepen kent achterstanden op verschillende terreinen, zoals het niet of onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal, gebrekkig genoten onderwijs (waaronder analfabetisme) en een slechte positie op de arbeidsmarkt. Kortom, de maat-

Noot 2 Deze groep = de initiatiefgroep Vrouwencentrum/Hammam. Zie ook bijlage 2.

Noot 3 In de verdere tekst wordt de term 'vrouwencentrum' gebruikt.

schappelijke positie van deze vrouwen is zwak. Dit besef is ook aanwezig bij enkele migrantenvrouwengroepen en -organisaties in Osdorp. Zij hebben de afgelopen jaren contact opgenomen met het stadsdeel met het verzoek om steun en samenwerking. Het stadsdeel heeft inmiddels meerdere malen contact gehad met o.a. het initiatief 'Marokkaanse Vrouwen Osdorp', de 'Initiatiefgroep Vrouwencentrum/Hammam' en de Ghanees-Afrikaanse vrouwenorganisatie 'WIPSA'. Deze vrouwengroepen richten zich op (migranten) vrouwen die weinig tot niet deelnemen aan het algemene activiteiten aanbod in het stadsdeel, als gevolg van onder meer culturele, taal of financiële barrières. Door middel van het organiseren van laagdrempelige activiteiten, in een vertrouwde omgeving, willen de vrouwenorganisaties de uitgangspositie van hun doelgroepen versterken. Het stimuleren van integratie is een belangrijk streven van de drie organisaties.

De migrantenvrouwengroepen en -organisaties hebben het stadsdeel Osdorp verzocht om steun bij het vinden en financieren van een geschikte en laagdrempelige locatie, waar activiteiten voor vrouwen georganiseerd kunnen worden. Verder heeft de Initiatiefgroep Vrouwencentrum/Hammam (zie: bijlage 2) zich de afgelopen jaren sterk gemaakt voor een vrouwencentrum in combinatie met een Oosters Badhuis ofwel Hammam.

Vanuit het oogpunt van sociaal-economische vernieuwing op stadsdeelniveau zijn er initiatieven om de positie van (migranten)vrouwen te versterken. Een van de doelstellingen van het project Sociaal Economische Vernieuwing is gericht op het 'bevorderen van integratie en participatie'. Onderdeel van dit project is het onderzoeken van de haalbaarheid van een vrouwencentrum, als instrument om de bestaande achterstanden van vrouwen op het terrein van sociaal-economische positie en maatschappelijke participatie in te lopen. Geconstateerd wordt dat door het versterken van de sociaal-economische positie van vrouwen de structuur van de wijk versterkt zal worden.

1.2 Onderzoeksvraag

De centrale vraag van het onderzoek is of de ontwikkeling van een vrouwencentrum in Osdorp haalbaar is. Uitgangspunt hierbij is dat gekeken wordt naar de behoefte aan een dergelijk centrum, waarbij in ieder geval de koppeling met een Hammam wordt meegenomen.

De financiële haalbaarheid vormt geen onderdeel van dit onderzoek, maar kan afhankelijk van de uitkomst in een later stadium worden uitgewerkt. Vooralsnog wordt er van uitgegaan dat het centrum zich moet kunnen bedruipen op basis van de behoefte die er is onder vrouwen uit Osdorp. Mocht dit niet blijken dan kan natuurlijk gekeken worden of de reikwijdte van het centrum kan worden vergroot. Ook dit zou in een nader onderzoek moeten worden bekeken.

Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek kan worden vertaald in drie onderzoeksvragen:

- 1 *Hoe groot is de doelgroep en wat is de achtergrond van de doelgroep?*
Allereerst is het noodzakelijk om een aantal algemene gegevens van de doelgroep in kaart te brengen. Hierbij gaat het om demografische gegevens (etnische afkomst, leeftijd, samenstelling huishouden, etc.) en gegevens over de achterstandssituatie van de doelgroep (o.a. werkloosheid, bijstand en scholing).
- 2 *Waaruit bestaat de behoefte van de doelgroep als het gaat om het verbeteren van de maatschappelijke positie?*

Nadat een duidelijk beeld is verkregen van de doelgroep wordt vervolgens de behoefte van deze doelgroep in kaart gebracht. Hierbij gaat het hoofdzakelijk om door de doelgroep gewenste initiatieven of beleid ter verbetering van de maatschappelijke positie van de doelgroep.

3 Is een vrouwen centrum het aangewezen instrument om aan deze behoefte te voldoen?

De resultaten van de behoeftepeiling geven een beeld van mogelijke (beleids)instrumenten die verbetering kunnen aanbrengen in de maatschappelijke positie van de doelgroep. Dit beeld wordt afgezet tegen bestaande en in ontwikkeling zijnde beleidsinitiatieven van stadsdeel Osdorp. Tegen deze achtergrond wordt vervolgens gekeken naar de mogelijkheid en meerwaarde van een vrouwen centrum, in samenhang met een aantal voorzieningen waaronder in ieder geval een Hammam. Daarbij kan veel worden geleerd van ervaringen die elders in Amsterdam of in Nederland zijn opgedaan met soortgelijke initiatieven.

1.3 Onderzoeksmethode

Voor dit onderzoek zijn de volgende bronnen gebruikt:

- statistisch materiaal uit onderzoeken voor het Amsterdams Bureau voor Onderzoek en Statistiek (O&S), Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS);
- schriftelijk materiaal zoals werkplannen en jaarverslagen voor organisaties uit het stadsdeel en van vrouwenorganisaties;
- interviews: face-to-face interviews, telefonische interviews en groepsinterviews.

Aan dit onderzoek hebben vijftien beroepskrachten hun medewerking verleend. Zij hebben gefungeerd als belangrijke ingang naar de doelgroepen en hebben door hun ervaring inzicht kunnen geven in het aanbod voor en de vraag van vrouwen in het stadsdeel.

Ook is aan hen gevraagd een inschatting te maken van de haalbaarheid van een (eventueel) vrouwen centrum in Osdorp en de mogelijkheden om daarmee aan te sluiten bij de wensen van de verschillende doelgroepen vrouwen.

De wensen van autochtone vrouwen en de vrouwen uit de belangrijkste minderheidsgroepen zijn daarbij in gelijke mate aan de orde geweest.

Bij de gesprekken met vrouwen uit de doelgroepen, is de aandacht uitgegaan naar de vrouwen die weinig tot geen gebruik maken van voorzieningen in het stadsdeel. Als gevolg van deze keuze is er bij dit interviewonderdeel vooral met vrouwen uit verschillende minderheidsgroepen gesproken.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van beschikbare statistische gegevens een beeld geschetst van de doelgroep. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 kort ingegaan op de vrouwenactiviteiten, die door verschillende organisaties in Osdorp worden aangeboden.

In hoofdstuk 4 worden de gegevens uit de interviews gepresenteerd: waaraan heeft de doelgroep nu precies behoefte? Wat zouden zij graag aan activiteiten in het stadsdeel willen hebben? In hoeverre is een vrouwen centrum een antwoord op de vragen van de verschillende doelgroepen?

De ervaringen van andere vrouwen centra zijn gebundeld in hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 6 is een concluderend hoofdstuk, waarin de onderzoeksvragen

beantwoord worden en de haalbaarheid van een vrouwencentrum wordt gekoppeld aan voorwaarden.

De vier bijlagen geven achtereenvolgens informatie over: de respondenten, de Initiatiefgroep vrouwencentrum/Hammam, het voormalig Vrouwencentrum Xenia en het diversiteitsbeleid van de gemeente Amsterdam.

2 Beeld van de doelgroep

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van vrouwen in Osdorp aan de hand van statistische gegevens. Er is getracht om zo veel mogelijk de doelgroepen van ons onderzoek 'er uit te lichten' door gegevens te gebruiken over inkomenspositie, gezinstype, opleidingsniveau en etnische groepen.

Doelgroepen van dit onderzoek zijn in de eerste plaats de vrouwen die een sociaal-economische achterstandspositie hebben en/of een grote afstand tot (voorzieningen voor) werk, opleiding en participatie. Hoewel leden van deze doelgroepen te vinden zijn bij alle lagen van de bevolking en bij allochtone en autochtone vrouwen, is bekend dat een sociaal-economische achterstand relatief vaker voorkomt bij etnische minderheden met een laag inkomen. Om deze reden besteden wij in de volgende paragrafen speciale aandacht aan vrouwen uit etnische minderheidsgroepen, zonder daarbij de positie van autochtone vrouwen uit het oog te verliezen.

Omdat met het beschikbare statistische materiaal over het stadsdeel niet al onze onderzoeksvragen beantwoord konden worden, is er tevens gewerkt met landelijk onderzoeksmateriaal over de positie van vrouwen.

2.2 De bevolkingsopbouw naar nationaliteit, gezinstype en leeftijd

Nationaliteit

Een overgrote meerderheid van de bewoners in Osdorp heeft de Nederlandse nationaliteit.

Tabel 1 Bevolking naar meest voorkomende nationaliteiten per buurtcombinatie per 1 januari 2000 (O + S, Amsterdam in Cijfers 2000)

Buurt	Nederl.	Marokko	Turkije	Suriname	Groot.- Br.	Duitsl.	Portugal	Ghana	Usa	Italië	Overig	Totaal
Luktem.- Ookmeer	862	2	0	0	0	3	0	0	1	3	43	914
Osdorp- Oost	10518	763	214	29	26	26	23	5	5	32	2144	13785
Osdorp- midden	5898	1346	506	30	17	13	31	20	3	23	3258	11145
De Punt	3729	149	60	11	11	13	21	8	2	9	725	4783
M.Akerp. Sloten	9962	178	56	26	50	26	43	4	12	24	1383	11764
Osdorp	30969	2438	836	96	104	81	118	37	23	91	7553	42346

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat de Marokkanen de grootste groep niet-westerse inwoners in Osdorp vormen. Bewoners met de Turkse nationaliteit komen op de tweede plaats.

In Osdorp-Oost en Osdorp-Midden wonen relatief de meeste niet-Nederlanders. Osdorp-Oost telt in totaal 13.785 inwoners, waarvan er 1460 niet-Nederlands zijn. Van de 11.145 inwoners van Osdorp-midden zijn 2284 inwoners niet-Nederlands (noot: Amsterdam in cijfers 2000, Amsterdams Bureau voor Onderzoek en Statistiek).

Het percentage allochtonen in Osdorp ligt hoger dan is af te lezen uit tabel 1. Bij het percentage allochtonen en minderheidsgroepen gaat het namelijk niet om de nationaliteit, maar om het geboorteland van de persoon zelf of diens ouders (zie voor toelichting: noot ⁴).

Gezinstypen

Tabel 2 bevat relevante informatie over de doelgroepen van dit onderzoek, omdat het onder meer zicht biedt op het aantal alleenstaande moeders in het stadsdeel.

Tabel 2 Osdorpers naar etnische groepen, gezinsverhouding en geslacht, per 1 januari 2000

Etnische groepen	gezinnen zonder kind	gezinnen met kind	alleenstaan- de mannen met kind	alleenstaande vrouwen met kind	totaal meerpersonen- huishouding	alleenstaande mannen	alleenstaande vrouwen	totaal alleen- staanden
Surinamers	83	216	29	463	791	483	347	830
Antillianen	8	17	2	54	81	82	57	139
Turken	99	501	11	125	736	209	112	321
Marokkanen	118	756	11	158	1043	460	203	663
Zuideuropeanen	49	86	6	39	180	111	80	191
overig:								
niet-geïnd. landen	101	290	29	191	611	537	349	886
geïnd. landen	330	226	13	160	729	560	724	1284
Nederlanders	3071	1842	102	969	5984	3571	4852	8423
Totale bevolking	3859	3934	203	2159	10155	6013	6724	12737

In Osdorp wonen 2565 alleenstaande ouders, waarvan de overgrote meerderheid (2159) alleenstaande moeders betreft. Bijna een vierde van de alleenstaande moeders is Surinaams. Een relatief klein aantal (158) alleenstaande moeders behoort tot de Marokkaanse bevolkingsgroep.

De Nederlandse bevolkingsgroep valt op door het relatief hoge percentage alleenstaande vrouwen en alleenstaande moeders. In paragraaf 2.3 wordt een verband gelegd met de inkomenspositie van deze groepen.

Uit een ander onderzoek (Amsterdam in Cijfers O&S, 2000) blijkt dat de meerderheid van de alleenstaande moeders in Osdorp ouder is dan 25 jaar.

Aantal vrouwelijke gezinshoofden onvolledig gezin in relatie tot leeftijd

20-24 jaar	96
25-29 jaar	242
30-34 jaar	395
35-39 jaar	462
40-44 jaar	270
50-54 jaar	106
55-59 jaar	50

Noot 4 In Nederland bestaat veel onduidelijkheid over de begrippen 'allochtonen' en 'etnische minderheden'. Het CBS verstaat onder allochtonen alle ingezetenen van Nederland met een buitenlandse herkomst (dus ook Amerikanen, Japanners en Duitsers). Het begrip etnische minderheden staat voor groepen van buitenlandse herkomst, waarvan verondersteld wordt dat zij in een sociale achterstand verkeren en daarmee doelgroep van het minderhedenbeleid zijn. Het gaat dan om: Turken, Marokkanen, Zuid-Europeanen, Surinamers, Antillianen, Molukkers, uitgenodigde vluchtelingen en asieltgerechtigden uit een groot aantal Derdewereldlanden en Oost-Europa.

Leeftijdsopbouw

In Osdorp wonen 17.025 vrouwen die ouder zijn dan 19 jaar. In de onderstaande tabel staat de verdeling over leeftijdsgroepen en buurten.

Tabel 3 Aantal volwassen vrouwen naar buurtcombinaties en leeftijdsgroepen

	Luktem.- Ookmeer	Osdorp- Oost	Osdorp- midden	De Punt	M.Akerp. Sloten	Q = totaal per leeftijdsgroep
20-24 jarigen	24	431	447	155	245	1302
25-29 jarigen	22	451	581	193	427	1674
30-34 jarigen	32	451	453	171	742	1849
35-39 jarigen	40	436	378	157	762	1773
40-44 jarigen	37	372	329	153	573	1464
45-49 jarigen	43	404	268	125	408	1248
50-54 jarigen	33	396	251	164	330	1174
55-59 jarigen	25	326	209	108	215	883
60-64 jarigen	14	503	248	137	175	1077
65-69 jarigen	19	604	222	152	190	1187
70-74 jarigen	12	634	208	199	130	1183
75-79 jarigen	15	591	224	166	61	1057
80 +	10	571	366	173	34	1154
Totaal per buurt	326	6170	4184	2053	4292	17025

Tabel 3 toont weinig grote verschillen in de opbouw van leeftijdsgroepen in relatie tot de woonbuurt. Over het totaal gezien is de groep vrouwen tussen de 20 en de 40 jaar de grootste groep. Het meest opvallende op buurtniveau is het hoge aantal vrouwen ouder dan 60 jaar in Osdorp-Oost.

2.3 Opleiding, arbeid en inkomen

Opleiding

Over het opleidingsniveau van volwassen vrouwen in Osdorp is geen statistisch materiaal voorhanden. Wel bevatten enkele landelijke onderzoeken informatie die betrekking heeft op de twee grootse groepen minderheden in Osdorp, te weten de Marokkaanse en Turkse groepen. Omdat de Turkse en Marokkaanse vrouwen nadrukkelijk behoren tot de doelgroep van een eventueel vrouwencentrum in Osdorp wijden wij een aparte paragraaf aan dit onderwerp.

Turkse en Marokkaanse groep: schets van de opleidingspositie

De meerderheid van de Turkse en Marokkaanse vrouwen die geïnterviewd is voor dit haalbaarheidsonderzoek (zie ook: hoofdstuk 4) heeft basisonderwijs in het herkomstland gevolgd en slechts een paar jaar of geen voortgezet onderwijs gehad. Deze vrouwen behoren tot de zogenaamde tussengeneratie, die deels in herkomstland, deels in Nederland zijn opgegroeid en tussen hun zesde en achttiende levensjaar naar Nederland zijn gekomen.

Uit de Rapportage Minderheden (1999) weten wij dat de onderwijspositie van de tussengeneratie, veel slechter is dan van de zogenaamde tweede generatie allochtonen (in Nederland geboren), waarvan 80% een diploma in het voortgezet onderwijs haalt. Ruim een derde van de Turken en een kwart van de Marokkanen die tot de tussengeneratie behoren heeft geen onderwijs gehad of heeft alleen in herkomstland deelgenomen aan onderwijs.

Een tweede groep met een opvallende opleidingsachterstand zijn de gezinsvormers (huwelijken). De recente migratie van Turken en Marokkanen is voornamelijk gezinsvormend van aard.

Wanneer wij deze landelijke gegevens over het opleidingsniveau van de tussengeneratie en gezinsvormers plaatsen naast de leeftijdopbouw en etnische groepen in Osdorp, ontstaat de volgende schets:

- tussengeneratie/ gezinsvormers zijn slechter opgeleid dan de tweede generatie;
- meerderheid van de tussengeneratie/ gezinsvormers is zeer laag opgeleid;
- vrouwen tussen 20-40 jaar vormen de grootste groep vrouwen in Osdorp;
- meerderheid van de tussengeneratie is ouder dan 20 jaar;
- Turkse en Marokkaanse vrouwen vormen de grootste etnische groepen.

Inkomenspositie

Uit landelijk onderzoek (noot: Allochtonen in Nederland, CBS, 2000) blijkt dat een laag inkomen bij niet-westerse huishoudens bijna drie keer zo veel voorkomt dan gemiddeld. Dit komt enerzijds doordat relatief veel niet-westerse huishoudens afhankelijk zijn van een uitkering, anderzijds doordat er relatief veel lage inkomens zijn onder niet-westerse huishoudens met betaald werk. Het percentage economisch actieve huishoudens met een laag inkomen is bij niet westerse huishoudens ruim twee keer zo hoog als gemiddeld.

Bij de autochtone huishoudens is het aandeel lage inkomens vooral hoog onder de alleenstaanden en de eenoudergezinnen. Bij de niet-westerse allochtonen is het aandeel lage inkomens onder de alleenstaande vrouwen het dubbele van het aandeel onder autochtone alleenstaanden (noot: Bron: Emancipatiemonitor 2000, SCP). De situatie van de Creools-Surinaamse alleenstaande moeders is vergeleken met de andere groepen niet-westerse alleenstaande moeders gunstig, "slechts" 40% van hen behoort tot de lage inkomens.

Voor de totale groep alleenstaande vrouwen geldt dat meer dan de helft een laag inkomen heeft en de helft van deze groep zelfs een langdurig laag inkomen heeft.

Arbeidsmarktpositie

Mede als gevolg van verschillen in opleidingsachtergrond, is de arbeidsmarktpositie van volwassen vrouwen uit minderheidsgroepen over het algemeen minder positief, dan die van autochtone vrouwen. Zoals ook in de vorige paragraaf is geconstateerd bepalen de verblijfsduur en de leeftijd waarop men migreerde in belangrijke mate de kans op het hebben van opleiding en werk. Voor alle groepen allochtone vrouwen geldt: hoger opgeleiden hebben vaker werk dan lager opgeleiden.

Landelijk onderzoek⁵ wijst uit dat de arbeidsdeelname van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse vrouwen de laatste jaren sterk is gestegen. Desondanks bestaan er nog steeds grote verschillen tussen en binnen de groepen minderheden. Op nationaal niveau zijn de verschillen tussen Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse vrouwelijke beroepsbevolking enerzijds en autochtone vrouwen anderzijds het kleinst. De Surinaamse vrouwen hebben het hoogste percentage werkenden met 58%. Daarna volgen de autochtone vrouwen met 54% en de Antilliaanse/Arubaanse vrouwen met 49%. Bij de Turkse en Marokkaanse vrouwen is sprake van een relatief kleine groep werkenden van 22% respectievelijk 17%.

Noot 5 Uit: "Variatie in participatie, achtergronden van arbeidsdeelname van allochtone en autochtone vrouwen, SCP

Het SCP constateert dat bij allochtone vrouwen naast het scholingsniveau, geringe werkervaring, ook de specifieke gezinsvormingpatronen van invloed zijn op de arbeidsparticipatie. Het profiel van werkende en werkloze allochtone vrouwen laat zien dat zij vaker dan autochtone vrouwen:

- (jonge) kinderen hebben (Turkse en Marokkaanse vrouwen);
- veel kinderen hebben (Turkse en Marokkaanse vrouwen);
- al op jonge leeftijd kinderen hebben (Turkse, Marokkaanse en in mindere mate Surinaamse en Antilliaanse vrouwen);
- alleenstaand moeder zijn (Surinaamse en Antilliaanse vrouwen).

De bovengenoemde gezinsvormingpatronen impliceren dat bij het bevorderen van de arbeidsparticipatie van deze doelgroepen, rekening gehouden moet worden met de behoefte aan voorzieningen voor kinderopvang en goede verlofregelingen. Dat geldt eveneens voor (het bevorderen van) de participatie van allochtone vrouwen in de latere jaren van het secundair onderwijs en in het tertiair onderwijs. De recente uitbreiding van kinderopvangplaatsen d.m.v. bedrijfsplaatsen is niet doelmatig voor de allochtone en autochtone vrouwen die kinderen hebben en onderwijs willen volgen.

Op landelijk niveau is het aandeel vrouwen in de werkzame beroepsbevolking in de periode 1994-1999 gestegen van 37% naar 39%. Ook in Osdorp is sprake van een toename van het percentage werkende vrouwen, hoewel de stijging bij mannen sterker is.

Tabel 4 Overzicht van niet-werkenden - werkzoekenden (NWW) in Osdorp naar buurtcombinaties en geslacht

Buurtcombinatie	1 januari 1999			1 januari 2000		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Luktem.-Ookmeer	23	16	39	19	13	32
Osdorp-Oost	443	416	859	437	416	853
Osdorp-midden	593	579	1172	537	521	1058
De Punt	122	134	256	112	129	241
M.Akerp.	149	179	328	149	199	348
Sloten	5	2	7	--	--	--
totaal Osdorp	1335	1326	2661	1254	1278	2532

Tabel 4 geeft zicht op het aantal werkzoekenden in Osdorp in het jaar 2000, vergeleken met het jaar 1999. Uit de tabel is niet af te lezen hoeveel vrouwen, die leven van het inkomen van de partner/echtgenoot, niet ingeschreven staan als werkzoekend. Nadeel daarvan is dat juist voor de getrouwde (migranten)vrouwen met een maatschappelijke geïsoleerde positie geldt dat zij zich niet inschrijven als werkzoekende, waardoor zij een 'onzichtbare' groep blijven in de statistieken.

Politieke en bestuurlijke besluitvorming

Over de politieke participatie van vrouwen in Osdorp zijn geen cijfers beschikbaar. Om toch een indruk te geven van de vertegenwoordiging van vrouwen in de bestuurlijke en politieke besluitvorming staan hieronder enkele conclusies uit de landelijke Emancipatiemonitor 2000 van het Sociaal Cultureel Planbureau. De conclusies hebben alleen betrekking op man-vrouw verhoudingen en maken geen onderscheid naar etnisch-culturele achtergrond.

- *Aandeel vrouwen in de politieke en maatschappelijke besluitvorming*
 Het SCP constateert dat het aantal vrouwen dat deelneemt aan politieke en maatschappelijke besluitvorming nog altijd gering is. Hoewel er een aantal positieve ontwikkelingen zijn (het aantal vrouwen in de Tweede Kamer, aandeel vrouwelijke managers in zorg- en welzijn) is er elders stilstand (vrouwelijke managers in onderwijs) of achteruitgang (bedrijfsleven). Het SCP waarschuwt dat er zonder intensivering van beleidsinspanningen weinig vooruitgang te verwachten is. Uit opiniepeilingen blijkt dat de meerderheid van de bevolking voorstander is van een of andere vorm van positieve actie.
- *Vrijwillige deelname aan maatschappelijke organisaties (sportverenigingen belangenorganisaties etc.).*
 Van alle vrijwilligers in Nederland is 50% vrouw. Vrouwen doen vaker op uitvoerend niveau vrijwilligerswerk, dan dat zij als vrijwilliger bestuurlijk werk doen. Alleen in het vrijwilligerswerk waarin veel vrouwen actief zijn (bijv. school of verzorging) is het aandeel vrouwelijke vrijwillige bestuurders meer dan de helft.
- *Arbeidsparticipatie in verhouding tot aandeel vrouwen in topfuncties*
 Ondanks de toegenomen arbeidsparticipatie zijn vrouwen nog steeds ondervertegenwoordigd in managementfuncties. In niet-commerciële bedrijfstakken is het aandeel vrouwen in hogere en wetenschappelijke beroepen en ook managementfuncties groter dan in de commerciële bedrijfstakken. Zo is het aandeel vrouwen in de gezondheidszorg en welzijnzorg relatief hoog, als ook het percentage vrouwelijke managers in die bedrijfstakken.
 Het aantal vrouwen dat op een topfunctie zit in het bedrijfsleven is buitengewoon klein. In 1999 zit er slechts in 14% van de 500 grootste bedrijven in Nederland een vrouw in de raad van bestuur of raad van commissarissen. Slechts in twaalf van de 500 grootste bedrijven maakt een vrouw deel uit van de raad van bestuur. In de raden van bestuur van de 25 grootste bedrijven zit geen enkele vrouw.

3 Aanbod aan vrouwenactiviteiten

3.1 Inleiding

Op verschillende locaties en door verschillende organisaties in het stadsdeel worden activiteiten voor vrouwen georganiseerd. Om de interviews goed te kunnen uitvoeren hebben wij allereerst een beknopt overzicht gemaakt van het aanbod van vrouwenactiviteiten in Stadsdeel Osdorp. Het overzicht kent verschillende onderdelen:

- organisatie en activiteiten;
- doel en functie activiteiten;
- bereik activiteiten;
- toegankelijkheid⁶.

Wij moeten opmerken dat onderstaand overzicht een indruk geeft van het aanbod en de belangrijkste aanbieders, maar dat dit overzicht niet volledig is. Met name de kleinere (buurt)initiatieven en projecten van de verschillende scholen kunnen, vanwege de kleinschaligheid van dit onderzoek, niet allemaal in beeld gebracht worden.

De informatie over de activiteiten is verkregen uit gesprekken met medewerkers van Impuls Osdorp, GGZ, Sint Paulusschool, Marokkaanse Stichting voor Arbeid en Onderwijs (MAWO), Wijkopbouworgaan Osdorp, zelforganisaties WIPSA en MVO, Stichting Kleur in 't Werk, initiatiefgroep 'vrouwencentrum/Hammam Osdorp' en Stadsdeel Osdorp.

3.2 Kort overzicht: organisaties en het aanbod van vrouwenactiviteiten

Impuls, Organisatie voor Welzijn

Impuls heeft in stadsdeel Osdorp drie buurthuizen, waarin een tiental cursussen plaatsvindt die gericht zijn op de bredere doelgroep vrouwen (autochtone en allochtone vrouwen). Het gaat om een educatieve cursus, creatieve cursussen, dans en yogales. In totaal nemen 124 vrouwen uit Osdorp deel aan deze cursussen. In buurthuis Osdorp en in Activiteitencentrum Xenia worden activiteiten georganiseerd die specifiek gericht zijn op allochtone vrouwen. Het gaat om:

Buurthuis Osdorp

- activiteit 1: koffie- en thema ochtenden twee keer p.w.
doel: ontmoeting- en behandelen thema's, bereik: circa 12 vrouwen van Turkse afkomst, toegankelijkheid: vrouwen hebben eigen ruimte, maar geen eigen opgang;
- activiteit 2: naailes 2x p.w.
bereik: max. 10 vrouwen, vooral Marokkaanse vrouwen;
- activiteit 3: kapperles 1x p.w.
bereik: max. 10 vrouwen, vooral Marokkaanse vrouwen.

Noot 6 Omdat vrouwen van Turkse en Marokkaanse achtergrond een belangrijke doelgroep vormen is bij toegankelijkheid met name gelet op de privacy van vrouwen ofwel de mogelijkheid om met vrouwen alleen te zijn.

Activiteitencentrum Xenia (zie ook bijlage 2)

- activiteit: taal-thema cursus twee ochtenden p.w.
cursus duurt 30 weken, doel: , Nederlandse taal, voorbereiding op Basis Educatie, toegankelijkheid: buurthuis ook toegankelijk voor mannen.

Het taalonderwijs van Stichting Impuls

De taal-thema cursussen vinden plaats in het kader van het stedelijk onderwijsprogramma 'Naar betere resultaten', dat Amsterdamse scholen in staat stelt een bepaald budget te besteden aan taalprogramma's voor ouders.

Een aantal scholen in stadsdeel Osdorp huurt Impuls in om de taal-thema cursussen te verzorgen. Meestal worden de cursussen op de scholen gegeven, maar door ruimtegebrek op één van de scholen wordt ook de ruimte van activiteitencentrum Xenia ingezet.

Op dit moment kunnen moeders in Osdorp, die een kind hebben op de Globeschool, Paulusschool, Johannesschool, El Amien of een van de vroegschoolprojecten een taal/themacursus volgen. Deze cursussen vinden twee ochtenden per week plaats (2 uur), duren gemiddeld 30 weken en worden gegeven door gekwalificeerde docenten. Voor kinderen onder de 4 jaar die geen plek hebben op een speelzaal of voorschoolse opvang, heeft Impuls opvang geregeld. Een Marokkaanse en Turkse werkneemster verzorgen de opvang tijdens de lesuren van de moeders.

Als het gaat om taalonderwijs moeten ook het taal-leidsters-project en het taal-stage traject op de Solidariteitswerkplaats worden genoemd.

In het kader van taal-leidsters-project organiseert Impuls op de speelzalen in Osdorp bijeenkomsten waarin moeders informatie krijgen over de taalontwikkeling van het kind. Verder zijn in het kader van de I&D-regeling bijna 25 allochtone vrouwen aangesteld als begeleidsters.

Het taal-stage-project gebeurt in samenwerking met Maatwerk en heeft dus ook een sterke link naar arbeidstoeleiding. Werkzoekenden 'met een grote afstand tot de arbeidsmarkt' krijgen een traject van 4 maanden aangeboden waarna zij in een ID-baan moeten kunnen instromen.

Sportlessen voor vrouwen (aerobic) in Argan

Twee actieve inwonsters van Osdorp (en tevens zussen) zijn enkele jaren geleden gestart met het geven van sportlessen aan allochtone vrouwen. De zussen hebben een Marokkaanse achtergrond en opereren onder de naam Marokkaanse Vrouwen Osdorp (MVO). Het is de bedoeling om een stichting op te richten, maar de financiële middelen ontbreken. Op dit moment wordt gezocht naar subsidiemogelijkheden.

Ook heeft het MVO dringend behoefte aan een structurele en geschikte ruimte voor het geven van lessen aan vrouwen. De lessen vinden nu plaats in het Marokkaanse jongerencentrum Argan.

Met de sportlessen wordt een groep vrouwen bereikt die niet kan/wil deelnemen aan lessen waar ook mannen bij aanwezig zijn. Bijzonder is dat de deelnemers een zeer diverse achtergrond hebben. Naast Marokkaanse komen ook Turkse, Irakese, Surinaamse en Nederlandse vrouwen op de lessen af.

De zussen besteden veel tijd aan het creëren van een vertrouwde en prettige sfeer voor de vrouwen en proberen actief de communicatie tussen de verschillende groepen te stimuleren.

- activiteit: sport- en bewegingslessen, drie ochtenden per week
doel: emancipatorische activiteiten via een sport (praatgroep wordt momenteel voorbereid), bereik: zeer goed, per ochtend gemiddeld 15 deelnemers, toegankelijkheid: Argan is ook toegankelijk voor mannen. Hoewel de sportruimte voldoende privacy heeft, moeten de vrouwen door een gezamenlijke ingang en ruimte naar binnen. Bijkomend probleem is dat Argan binnenkort gaat verhuizen naar een industrieterrein, terwijl het centrum nu dicht bij scholen in de wijk ligt (Meer en Vaart).

Zelforganisatie: Woman in Positive Social Action (WIPSA)

Stichting WIPSA is gevestigd in Osdorp en bereikt naast vrouwen uit Osdorp, ook veel vrouwen uit de Westelijke Tuinsteden (en de rest van Amsterdam). De achterban van WIPSA bestaat uit West-Afrikanen, het vrijwilligerskader bestaat vooral uit Ghanese vrouwen. De organisatie heeft integratiebevordering hoog in het vaandel en probeert een sociaal vangnet te vormen voor haar achterban. Op individueel niveau geven zij voorlichting en hulp bij het 'vinden van een de weg in de Nederlandse maatschappij'. Als gevolg van de herstructurering in stadsdeel Zuidoost verhuizen veel Ghanezen naar de Westelijke Tuinsteden.

WIPSA (huurt momenteel kleine kantoorruimte)

- activiteiten: o.a. voorlichting en begeleiding op individueel niveau, empowermentbijeenkomsten
bereik: 80 betalende leden, waarvan 30 actief als vrijwilliger, toegankelijkheid: eventuele aanwezigheid van mannen geen probleem, toegankelijkheid beperkt omdat stichting alleen beschikt over, kleine kantoorruimte en geen activiteitenruimte heeft.

Scholen

Zowel het basis- als het voortgezet onderwijs investeert de laatste jaren in het opzetten van ouderparticipatie projecten. Hieronder volgt een korte toelichting op twee van deze initiatieven, zonder de pretentie te hebben dat de toelichting volledig is. Zoals hierboven genoemd, biedt dit onderzoek niet de ruimte om onderwijsprojecten intensief te bekijken.

Sint Paulusschool

- activiteit: thema-koffieochtend 1 keer per maand, 1 uur
doel: voorlichting en uitwisseling aan de hand van thema's die vooraf worden bekend gemaakt, doelgroep is met name de allochtone moeders, maar vaders en autochtonen zijn ook welkom, bereik: vooral allochtone moeders van kleutergroepen, gemiddeld doen 18 van de circa 100 moeders van kleuters mee (de organisator van de ochtenden vindt dat het aantal deelnemers tegenvalt, maar kan 'nog' geen duidelijke oorzaak noemen), toegankelijkheid: locatie is vertrouwd voor de moeders, of de aanwezigheid van mannen drempelverhogend werkt is onduidelijk, tolk aanwezig voor Turkse en Marokkaanse ouders.

School: St. Lucasschool in samenwerking met MAWO

Door een Marokkaanse professional, verbonden aan de Marokkaanse Adviesraad voor Werk en Onderwijs, worden themabijeenkomsten gegeven in een gebouwtje van de Sint Lucasschool. De thema's hebben betrekking op gezondheid en opvoeding. Iedere dinsdagochtend komen rond de dertig Marokkaanse moeders naar deze bijeenkomsten.

Religie: Moskee El Mouahidine

De moskee heeft een groot bereik onder migrantenvrouwen van met name de eerste generatie. De bezoekers van de moskee hebben overwegend een Marokkaanse achtergrond. De vrouwelijke bezoekers kunnen een maal per week, in een van de ruimten van de moskee, taallessen (Arabisch, Nederlands) volgen. Voor vrouwen is er iedere vrijdagmiddag een gebedsdienst.

4 De vraag van vrouwen

4.1 Inleiding

In het kader van dit onderzoek is gesproken met 58 vrouwen die in Stadsdeel Osdorp wonen en werken. Er zijn vier groepsgesprekken gevoerd met verschillende doelgroepen. De groepsgesprekken hebben plaatsgevonden in het Marokkaanse jongeren centrum Argan (6 deelneemsters), buurthuis Osdorp (12 deelneemsters), Sint Lucasschool (21 deelneemsters) en WIPSA (4 deelnemers). Daarnaast is door 10 vrouwen een korte vragenlijst over vrouwenactiviteiten ingevuld.

In individuele en groepsgesprekken zijn de volgende thema's aan de orde gesteld⁷:

- Bekendheid met het huidige aanbod:
In hoeverre is de doelgroep op de hoogte van het huidige aanbod van vrouwenactiviteiten in het stadsdeel? Wat zijn de knel- en verbeterpunten?
- Behoeft en wensen van de doelgroep:
In hoeverre is de doelgroep tevreden over het bestaande aanbod? Wat zijn knel- en verbeterpunten? Bestaat er behoefte aan aanvullend aanbod. Zo ja, wat zijn de voorwaarden voor aansluiting bij de doelgroep?
- Vrouwencentrum
In hoeverre bestaat er behoefte aan een vrouwencentrum, welke activiteiten moeten daar plaatsvinden, wat zijn de randvoorwaarden voor gebruik?
- Hammam
In hoeverre bestaat er behoefte aan een Hammam, wat zijn randvoorwaarden voor gebruik, hoe frequent wil men een Hammam bezoeken, wat zijn de voor(na)delen van de combinatie van een vrouwencentrum en een Hammam?

In de volgende paragraaf zijn de belangrijkste uitkomsten van de gesprekken met vrouwen samengevat. Gezien de onderzoeksopdracht is een accent gelegd op de verwachtingen die de respondenten hebben van een eventueel op te richten vrouwencentrum (met een Hammam).

4.2 Bijeenkomst met Turkse vrouwen

In buurthuis Osdorp worden sinds enkele weken bijeenkomsten georganiseerd voor Turkse vrouwen. Twee maal per week komt een groep van circa 12 vrouwen bijeen. Er worden ervaringen uitgewisseld en er is gestart met het bespreken van thema's. De begeleidster die vanuit Impuls de bijeenkomsten coördineert, heeft zelf een Turkse achtergrond. Tijdens het groepsgesprek heeft zij een belangrijke rol. Hoewel alle vrouwen Nederlands spreken, vinden zij het prettig dat de begeleidster sommige vragen of antwoorden in het Turks toelicht.

Noot 7 Zie bijlage voor een volledig overzicht van de vragen

De begeleidster vertelt dat de thema's die de vrouwen willen bespreken veelal te maken hebben met gezondheid, opvoeding en onderwijs. Het feit dat de begeleidster zelf ook een Turkse achtergrond heeft werkt drempelverlagend *"ze lopen makkelijker binnen, het gaat er om dat ze even iets in het Turks kwijt kunnen"*.

Factoren die de toegankelijkheid van (vrouwen) activiteiten negatief beïnvloeden zijn volgens haar: de afwezigheid van begeleiders die de eigen taal spreken, te hoge kosten en de aanwezigheid van mannen. Over dat laatste merkt zij op: *"Je moet de invloed van mannen niet onderschatten, zij geven hun vrouw eerder toestemming om naar een activiteit te gaan wanneer zij zeker weten dat er geen andere mannen komen"*.

In het kader van het haalbaarheidsonderzoek 'vrouwencentrum' heeft een groepsgesprek met 12 van de deelnemers plaatsgevonden. De meerderheid van de vrouwen is tussen de 30 en 40 jaar oud, twee deelnemers zijn 28 en een is 49 jaar oud. Alle vrouwen zijn in Turkije geboren. De deelnemers geven zelf aan dat zij huisvrouw zijn en geen betaald werk hebben. Twee van de vrouwen volgen een opleiding Nederlandse taal. Twee andere vrouwen nemen deel aan de sportlessen die door de Marokkaanse Vrouwenvereniging in Argan worden gegeven. De overige acht vrouwen doen, buiten de themamiddag in het buurthuis Osdorp, geen andere activiteiten in het stadsdeel.

Het huidige aanbod

Allereerst is gesproken over het huidige aanbod voor vrouwen in het stadsdeel. De vrouwen geven aan niet goed te weten wat voor activiteiten er in het stadsdeel plaatsvinden. Zij weten ook niet waar zij moeten aankloppen met (informatie)vragen. Een van de vrouwen vraagt zich openlijk af *"hoe wisten de vrouwen van de initiatiefgroep waar zij hun vragen moesten neerleggen?"*.

Het cursusaanbod van de Stichting Impuls is wel bekend bij de vrouwen, maar wordt over het algemeen te duur bevonden. Verder zijn er in het stadsdeel weinig mogelijkheden om met vrouwen onder elkaar te zijn. De vrouwen vinden dit een groot gemis, een van hen vertelt:

"Zeker voor de vrouwen met een hoofddoek is het belangrijk om met vrouwen alleen te zijn. Het is prettig om je hoofddoek af te kunnen doen en je lekker op je gemak te kunnen voelen". De rest van de vrouwen ondersteunt haar betoog.

Verder maakt een aantal vrouwen gebruik van het sportaanbod in Argan. Het aanbod wordt zeer positief beoordeeld. De begeleidsters stellen de deelnemers op hun gemak en er komen geen mannen in de sportruimte.

Verschillende vrouwen gaan naar andere stadsdelen voor Turkse feesten. De Turkse vrouwenorganisatie Multibox in Geuzenveld organiseert fietslessen, waar twee van de Osdorpse vrouwen aan deelnemen. Ook voor kinderactiviteiten reizen verschillende vrouwen naar andere stadsdelen.

Reden dat zij geen gebruik maken van de kinderactiviteiten van Impuls is deels onbekendheid, maar ook de te hoge kosten zijn opnieuw genoemd.

De wensen

De behoefte aan een vrouwen centrum is zeer prominent. De vrouwen geven unaniem aan dat een vrouwen centrum de drempel verlaagt om deel te nemen aan activiteiten. Zij menen dat een vrouwen centrum er eveneens beter in zou kunnen slagen vrouwen te bereiken die nu nergens aan deelnemen. Drie vrouwen geven aan zich als vrijwilliger in te willen zetten voor een vrouwen centrum.

Er zijn verschillende voorwaarden voor een geschikte locatie genoemd. Een vrouwen centrum zou moeten beschikken over een:

- inloopruimte;
- Ruimten voor activiteiten/sport.

Een inloopruimte is belangrijk omdat vrouwen elkaar nu nergens in het stadsdeel informeel en ongeorganiseerd kunnen ontmoeten. Die behoefte bestaat wel bevestigend alle deelnemers. Een van de vrouwen licht toe:

“Het is belangrijk dat vrouwen bij elkaar kunnen komen, met elkaar ideeën en problemen kunnen delen en elkaar kunnen ondersteunen”.

Een ontmoetingruimte zou open moeten zijn tijdens de kantooruren. De aanwezigen vinden het belangrijk dat zij vrouwen kunnen ontmoeten die Turks (of Nederlands) spreken. Ook de begeleiding van ontmoetingsactiviteiten moet bij voorkeur vrouwen in de eigen taal kunnen aanspreken. Met name voor de vrouwen met een Nederlandse taalachterstand zou het belangrijk zijn om de eigen taal te kunnen spreken, leggen de vrouwen uit.

Als gevolg van taalachterstand/communicatieproblemen verloopt de ontmoeting met Marokkaanse vrouwen overigens niet altijd even vlot, menen verschillende vrouwen. Zes vrouwen stellen voor Marokkaanse en Turkse vrouwen aparte ontmoetingsmogelijkheden te bieden (bijvoorbeeld andere inloopuren), de andere helft wil gemengde ontmoetingsmogelijkheden.

Overigens is het ‘taalaspect’ alleen genoemd in de discussie over een inloopruimte. Bij activiteiten speelt de culturele achtergrond van de deelnemers en begeleiders geen rol, wat betreft de Turkse vrouwen. Met betrekking tot het aanbod van activiteiten hebben de vrouwen duidelijke wensen. Activiteiten waaraan veel behoefte bestaat zijn:

- computerles;
- Nederlandse les;
- Engelse les;
- Turkse les;
- naailes;
- sportles;
- fietsles;
- ‘kadertraining’.

Bij het rijtje van activiteiten is ‘sportles/aerobic’ de meest genoemde wens. Het laatste punt van de kadertraining heeft enige uitleg. Omdat Stichting ‘Kleur in het Werk’ bezig met de organisatie van cursussen in Stadsdeel Osdorp is gevraagd of vrouwen geïnteresseerd zijn in dit aanbod (zie verder: hoofdstuk aanbod). Vier vrouwen hebben bevestigend geantwoord.

Meerdere vrouwen hebben aangegeven dat het essentieel is om gedurende cursussen ook activiteiten en/of opvang voor kinderen te organiseren.

Als laatste gespreksonderwerp is de behoefte aan een Hammam in combinatie met een vrouwencentrum besproken. De groep reageert verdeeld op deze plannen. Hoewel circa de helft van de groep wel denkt gebruik te maken van een eventuele Hammam in Osdorp, worden verschillende drempels genoemd. Degenen die ervaring hebben met de Hammam in stadsdeel Westerpark (drie vrouwen) zijn niet tevreden over de hygiëne. Verder zegt een aantal vrouwen alleen met kleren naar een Hammam te willen.

Al met al weegt de behoefte aan een vrouwencentrum waar concrete activiteiten plaatsvinden (taal/sportlessen), voor deze vrouwen zwaarder dan de behoefte aan een Hammam.

4.3 Bijeenkomst met Marokkaanse vrouwen

Iedere dinsdagochtend worden in een lokaal van de St. Lucasschool voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd. De voorlichting wordt gegeven in het Marokkaans (Berbers) en heeft betrekking op thema's rond gezondheid. De begeleidster is verbonden aan het Marokkaans Centrum voor Onderwijs en Werk (MARVO). MARVO wordt door verschillende scholen in de Westelijke Tuinsteden ingeschakeld voor o.a. het geven van ouderparticipatiecursussen. De St. Lucasschool heeft MARVO benaderd nadat op een ouderavond voor Marokkaanse ouders was gebleken dat er een grote behoefte bestaat aan voorlichting over opvoeding en onderwijs.

Circa 30 vrouwen nemen wekelijks deel aan de bijeenkomsten. Alle vrouwen zijn tussen de 30 en 42 jaar oud, een vrouw is 50 jaar. Twee van de vrouwen hebben een betaalde baan (onderwijs, kinderopvang), de overige vrouwen doen, buiten de voorlichtingsbijeenkomsten, geen activiteiten buitenshuis.

Wat betreft het opleidingsniveau is de groep divers samengesteld; er zijn vrouwen die geen onderwijs hebben gehad en niet kunnen lezen of schrijven. Anderen hebben alleen lagere school in Marokko, weer anderen hebben middelbaar onderwijs in Nederland gevolgd, twee vrouwen hebben een beroepsopleiding in Marokko afgemaakt en een vrouw heeft HBO/universitair onderwijs in Nederland gevolgd. De twee vrouwen die in Marokko een beroepsopleiding hebben gevolgd geven aan graag te willen werken in Nederland.

Het huidige aanbod

Zoals boven aangegeven maakt de meerderheid van de vrouwen die bijeenkomen in de Sint Lucasschool weinig gebruik van (vrouwen)voorzieningen in het stadsdeel. Tegelijkertijd is de wens om aan activiteiten deel te nemen bij deze groep echter zeer groot (zie volgende paragraaf). De vrouwen geven aan erg tevreden te zijn met de voorlichting die zij krijgen op de dinsdagochtend. De begeleidster vertelt dat de animo voor de voorlichtingsbijeenkomsten zo groot is dat er eigenlijk te veel vrouwen in de groep zitten. "De bedoeling was twaalf vrouwen, het zijn er meer dan dertig".

De wensen

Alle vrouwen geven aan behoefte te hebben aan een locatie waar alleen vrouwen komen. Het idee van een vrouwencentrum, eventueel met een Hammam spreekt aan.

Aan de vrouwen is afzonderlijk gevraagd aan welke activiteiten zij zouden willen deelnemen. Het is opvallend dat alle vrouwen hebben aangegeven op Nederlandse les te willen. Sport (aerobic) komt op een goede tweede plaats

en daarna voorlichting en Arabische les. Meer dan de helft van de vrouwen zegt een Hammam te willen bezoeken.

Door de vrouwen zijn de volgende activiteiten genoemd:

- Nederlandse taal;
- sport (aerobic);
- Arabische les;
- Hammam;
- voorlichting;
- computerles;
- naailes;
- maatschappij oriëntatie voor eerste generatie;
- kapper- of andere opleiding/stagemogelijkheden;
- spreekuur in eigen taal.

Een aantal van bovenstaande punten verdient enige toelichting.

Toelichting op de wensen

Als eerste het aspect 'voorlichting'. De vrouwen noemen verschillende thema's waarover zij meer zouden willen weten, vooral op het terrein van opvoeding, onderwijs, gezondheid. De begeleidster licht toe dat moeders met kinderen in de puberleeftijd behoefte hebben aan ondersteuning en voorlichting, zodat zij kunnen voorkomen dat hun kinderen in de problemen komen. Een andere specifieke wens van een aantal geïnterviewde Marokkaanse vrouwen is activiteiten gericht op de ondersteuning van eerste generatie migrantenvrouwen die analfabeet zijn. Voor hen zou er een aangepast programma moeten komen gericht op maatschappij oriëntatie.

Met het laatste punt 'spreekuur in eigen taal' wordt bedoeld op het creëren van een mogelijkheid voor vrouwen om in eigen taal problemen voor te leggen. Een veel genoemd probleem is de conditie van de huizen in Osdorp. Hoewel de vrouwen veel klachten hebben over hun huisvesting, hebben zij weinig mogelijkheden om hun klachten in eigen taal te uiten. Maar ook voor problemen in de privé-sfeer, zoals mishandeling, zou een spreekuur in de eigen taal een goede doorverwijzingmogelijkheid kunnen zijn, denkt de begeleidster. De kosten van activiteiten kunnen bij deze doelgroep wel een drempel zijn (zie ook paragraaf over professionals). De voorlichting in de Sint Lucasschool is gratis.

Ten slotte. Hoewel een eventueel vrouwencentrum geen mogelijkheden biedt voor zwemlessen, moet wel genoemd worden dat een groot aantal van de vrouwen aangeeft zeer graag te willen leren zwemmen zonder de nabijheid van mannen.

4.4 Bijeenkomst met 'gemengde' groep vrouwen

In de ruimte van de Stedelijke Marokkaanse Jongerenvereniging Argan worden sportlessen gegeven door de Marokkaanse Vrouwenvereniging Osdorp (MVO). Met zes van de deelnemers heeft een vraaggesprek plaatsgevonden in het kader van dit haalbaarheidsonderzoek. Een vrouw heeft een Iraakse achtergrond, twee van hen hebben een Turkse, drie een Marokkaanse achtergrond

Huidig aanbod

Twee maal per week worden sportlessen gegeven in het Marokkaans jongeren centrum Argan. De lessen worden gegeven door twee Marokkaanse zussen, beide afkomstig uit Osdorp.

De groepen bestaan uit gemiddeld vijftien vrouwen. Naast Marokkaanse vrouwen, nemen ook Turkse, Surinaamse, Irakese en sinds kort ook Nederlandse vrouwen deel aan de lessen.

Kenmerkend voor de aanpak van de twee zussen is dat zij veel aandacht besteden aan het persoonlijk contact met de deelnemers.

"Wij nemen de tijd en geven de indruk dat we er voor ze zijn. Veel vrouwen komen erg gesloten binnen en die zie je na een paar lessen veranderen, dan gaat de knop om en worden ze vrolijker. Sport is een goede combinatie van fysieke en geestelijke ontwikkeling".

Omdat is gebleken dat veel van de deelnemers problemen hebben thuis en op persoonlijk vlak, willen de zussen een structurele praatgroep van de grond krijgen. Zij hebben daarvoor contact gezocht met het maatschappelijk werk, een huisarts, een fysiotherapeut en het RIAGG. Verschillende organisaties hebben inmiddels vrouwen doorverwezen naar de lessen.

"Wij proberen vrouwen hier weer op de rails te krijgen. Wij vertellen ze 'doe iets met je leven, ga door'. De vrouwen die hier komen hebben vaak problemen thuis. Veel zijn gescheiden of liggen in scheiding. Een vrouwtje wordt bijvoorbeeld geslagen thuis. Veel vrouwen hebben een uitkering, die weten niet hoe ze weer opnieuw moeten beginnen".

De geïnterviewde deelnemers zijn erg tevreden over de lessen van de MVO en de mogelijkheid om zich op deze wijze te kunnen ontspannen. Ook worden de tijden waarop de lessen plaatsvinden prettig gevonden; deze zijn zo afgestemd dat de moeders de kinderen naar school kunnen brengen en halen. Over de ruimte zijn de geïnterviewden minder tevreden. De lessen worden weliswaar gegeven in een aparte sportruimte, maar de vrouwen hebben geen eigen opgang. Verder vinden de vrouwen de ruimte niet schoon genoeg (te veel stof) en zijn er geen douches aanwezig.

Er is aan de vrouwen gevraagd of zij aan (sport)activiteiten mee zouden doen als deze in de buurthuizen georganiseerd zouden worden. De reactie was over het algemeen 'twijfel'. De indruk bestaat dat de buurthuizen saai zijn 'vooral oudere mensen' en dat de vrouwen zich niet op hun gemak zouden voelen. *"In een buurthuis zou je in de les moeten doen wat de groep doet, ik zou niet durven stoppen als ik moe was". Een van de vrouwen heeft ervaring met het aanbod in het buurthuis Xenia, zij was op zich tevreden maar de activiteit waaraan zij deelnam is voortijdig stopgezet. De deelnemers betalen f 100,- om gedurende één seizoen een maal per week les te krijgen. Zij vinden de prijs van de lessen goed".*

Wensen

Ook deze groep vrouwen spreekt het idee van een vrouwen centrum erg aan. De vrouwen benadrukken dat zij met name behoefte hebben aan een plek waar zij lessen kunnen volgen. De ontmoetingsfunctie van een vrouwen centrum vinden zij minder belangrijk. Een van hen zegt: *"Voor ontmoeting hebben wij geen tijd, wij willen lessen tijdens de schooluren van de kinderen". Toch is de Hammam wel een voorziening die deze vrouwen erg aanspreekt. Aan de vrouwen is voorgelegd dat de entreekosten van een Hammam vaak hoog zijn (in Hammam Westerpark f 17.50,-). De vrouwen zeggen zich door de kosten niet af te laten schrikken en denken dat zij iedere maand wel twee tot drie maal naar de Hammam zouden gaan".*

Zoals hiervoor genoemd, liggen de wensen van deze groep vrouwen vooral op het terrein van activiteiten als:

- sportlessen;
- Nederlandse les;
- Engelse les;
- voorlichting over opvoeding;
- fiets/verkeersles;
- Hammam.

De vrouwen geven aan dat de afwezigheid van kinderopvang wel een belemmering kan vormen. De begeleidsters menen dat er voor kinderopvang wel een oplossing gevonden kan worden, bijvoorbeeld door om toerbeurt zelf de kinderopvang te verzorgen.

4.5 Bijeenkomst met Ghanese vrouwen

In het kader van dit onderzoek is gesproken met vier kaderleden, drie vrouwen en een man.

Huidig aanbod

WIPSA draait op de inzet van een actief kader en ongeveer 30 vrijwilligers, die gezamenlijk de doelstellingen van de stichting geformuleerd hebben. Het kader houdt zich momenteel veel bezig met het opzetten van een gedegen werkwijze en administratie en het vinden van samenwerkingspartners.

Belangrijke uitvoerende activiteiten zijn:

- individuele hulpverlening;
- empowerment.

Het bieden van individuele begeleiding en ondersteuning 'op locatie' (o.a. aan huis, ziekenhuis, gevangenis, scholen) is momenteel een belangrijke activiteit van de stichting. *"In de praktijk komt dit vooral neer op het stelselmatig in contact brengen van onze achterban met professionele instellingen of hulpverleners, het geven van voorlichting over wetgeving (...) en het begeleiden van mensen in de contacten met organisaties en instellingen (...). Bij al ons werk hebben we ons ten doel gesteld om bruggen te slaan naar anderen, zowel individuen als organisaties. En niet alleen naar 'autochtone' Nederlanders, maar zeker ook naar andere migrantengroepen".*⁸

WIPSA heeft verder verschillende trainingsprogramma's ontwikkeld, die in 2001 aan circa 30 vrijwilligers gegeven zullen worden. De modules geven o.a. informatie over Nederlandse voorzieningen (in het belang van doorverwijzing) en het omgaan met hulpvragen van vrouwen.

Het opstarten van een kinderdagverblijf is een derde actiepoint (zie volgende paragraaf).

Wensen

Het vinden van een geschikte locatie is op dit moment de grootste wens van de stichting. De kantoorruimte die nu gehuurd wordt is tijdelijk. Verder wordt nog gezocht naar een cursusruimte en een ruimte voor kinderopvang. De stichting heeft korte tijd een ruimte gehuurd in buurthuis Xenia, maar kan de kosten niet opbrengen (f. 50,- per dagdeel).

Noot 8 Uit: Wipsa, werkplan en begroting 2001

De achterban heeft aangegeven grote behoefte te hebben aan flexibele kinderopvang. Ruim 80% van de vrouwen werkt in ploegendienst, meestal in de schoonmaakbranche (o.a. Schiphol, stadsdeel). Omdat een groot deel van de vrouwen tevens alleenstaande moeder is, vormt het huidige kinderopvangaanbod een groot probleem, doordat deze doorgaans alleen open zijn tussen 8.00 uur en 17.45 uur. De geïnterviewde vrouwen wijzen erop dat een deel van deze vrouwen gedwongen is om jonge kinderen alleen thuis achter te laten, omdat de moeder om zes uur 's morgens of 's nachts moet werken.

Het idee van een vrouwen centrum sluit naadloos aan bij de initiatieven WIPSA. De stichting heeft al contacten met het vrouwen centrum in Zuidoost, de steunfunctie SSA, de Stichting voor Interculturele Samenlevingsopbouw (SI-SO) en Marokkaanse Adviesraad voor Werk en Onderwijs (MARWO). In 2001 wil WIPSA vier empowermentbijeenkomsten organiseren.

De Ghanese vrouwen hebben aangegeven de volgende activiteiten te willen organiseren in een eventueel vrouwen centrum in Osdorp:

- trainingen voor vrijwilligers;
- empowermentbijeenkomsten 'woman in action program';
- cursus Nederlandse taal;
- computercursus;
- ontmoetings- activiteitenruimte 'Afrikaans huis'.

De activiteiten zouden, wat betreft de geïnterviewden, toegankelijk moeten zijn voor vrouwen uit alle verschillende culturele groepen.

4.6 Beroepskrachten

Met 15 beroepskrachten is gesproken over hun ervaringen met het werken met vrouwen en hun visie op de wensen van de doelgroep. De beroepskrachten zijn werkzaam op verschillende terreinen waaronder gezondheidszorg, voorlichting, sport, welzijnswerk en migrantenwerk. In de volgende paragraaf staat een samenvatting van de belangrijkste uitkomsten van deze gesprekken.

Het huidige aanbod in Osdorp wordt door de professionals over het algemeen redelijk hetzelfde beoordeeld. De professionals wensen verbetering te brengen in het bereiken van vrouwen, met name vrouwen die weinig tot niet maatschappelijk participeren. De professionals menen dat voor de volgende dilemma's oplossingen gevonden moeten worden:

- 1 betaalbare en toegankelijke locaties;
- 2 de kosten van activiteiten;
- 3 de lacunes in het aanbod: laagdrempelig taalonderwijs;
- 4 het ontbreken van een vrouwen netwerk;
- 5 het bereiken van vrouwen.

Ad 1: betaalbare en toegankelijke locatie

De initiatieven vanuit de migrantengemeenschappen (sportlessen, Ghanese zelforganisatie, initiatiefgroep vrouwen centrum, Marokkaanse voorlichting) missen een geschikte locatie.

Rond de locatie spelen twee problemen, toegankelijkheid en financiën. Het punt van de toegankelijkheid is al vaker besproken; om de meer geïsoleerde groep Marokkaanse en Turkse vrouwen te bereiken is het raadzaam dat er geen mannen in of nabij die locatie komen. Impuls heeft aangegeven wel ruimten te kunnen verhuren aan vrouwengroepen, maar dat er altijd sprake

zal zijn van medegebruik. Een medewerkster legt uit: *"Wij kunnen organisaties ruimten verhuren voor een of meerdere vaste dagdelen, maar we kunnen geen eigen ruimte geven. En dat is wel wat de meeste zelforganisaties willen. Wij kunnen dat niet oplossen"*.

De geïnterviewde kaderleden van zelforganisatie WIPSA bevestigen dat zij behoefte hebben aan een eigen kantooruimte. Zij zijn overigens wel de enige organisatie die aangeeft behoefte te hebben aan een eigen kantooruimte. De andere organisaties wensen verschillende activiteitenruimten: ruimten geschikt voor inloop, lessen en voorlichting. Een specifieke en veel genoemde wens is de sportruimte. De geïnterviewde kaderleden van WIPSA, MVO, de initiatiefgroep vrouwen centrum, de Turkse vrouwen in buurthuis Osdorp en de Marokkaanse voorlichtster menen dat het goed mogelijk is om gezamenlijk gebruik te maken van de dezelfde activiteitenruimten. Een Marokkaans kaderlid vertelt:

"Activiteitenruimten kunnen gebruikt worden door verschillende organisaties, zolang er maar heldere afspraken bestaan over welke organisatie op welke dag van de ruimte gebruik maakt".

Ad 2: de kosten van activiteiten

Dan de financiering en kosten van de activiteiten. Ook dit blijkt een moeilijk punt. De kosten van activiteiten worden een van de belangrijkste drempels tot deelname genoemd. De professionals menen dat dit met name geldt voor de meest geïsoleerde groep Turkse en Marokkaanse vrouwen en de alleenstaande moeders. Bij de laatste groep is het lage inkomen de voornaamste drempel om deel te nemen aan activiteiten, mede omdat de kosten voor kinderopvang er nog eens bijkomen. Voor de vrouwen die in een geïsoleerde positie verkeren speelt, naast een laag inkomen, mogelijk ook mee dat men niet gewend is aan het participeren aan activiteiten noch aan de kosten die dit met zich meebrengt, menen verschillende professionals. Een Marokkaanse beroepskracht legt uit dat financiën vooral een probleem vormen bij de eerste generatie. *"Zij zien vaak nog niet het eigenbelang van deelname aan activiteiten. Dit is een mentaliteit van de eerste generatie, zij moeten nog ervaren dat ze er zelf ook beter van worden (...). Om deze vrouwen binnen te halen kun je tijdelijk een laag tarief rekenen"*.

Een medewerkster van Impuls meent dat de stichting een veel groter bereik zou hebben onder deze groep vrouwen wanneer zij de activiteiten voor "weinig of niets" zouden kunnen aanbieden. *"Maar ik weiger een onderscheid te maken tussen de verschillende groepen, door de ene groep minder te laten betalen voor een activiteit dan de andere, dat is een keuze die de politiek moet oplossen"*.

Ook de geïnterviewde kaderleden van WIPSA adviseren om de kosten van activiteiten in een vrouwen centrum zo laag mogelijk te houden of gratis aan te bieden. De meerderheid van de doelgroep van WIPSA zijn Afrikaanse alleenstaande vrouwen, die werken in de schoonmaakbranche, legt een van de Ghanese vrouwen uit. Het doel van activiteiten aanbieden is activeren en ondersteunen. Dit is een doelgroep die een 'duwtje in de rug' nodig heeft.

Ad 3: lacune in het taalaanbod

Financiën spelen ook een rol bij het aanbod van activiteiten. Laagdrempelig onderwijs in de Nederlandse taal wordt gezien als een van de lacunes in het aanbod in Osdorp. Impuls geeft aan de gekwalificeerde krachten in huis te hebben om haar huidige aanbod taallessen uit te breiden, maar niet het geld. De huidige taal-thema cursussen worden alleen aangeboden via een beperkt aantal scholen in het stadsdeel (zie hoofdstuk 3). De vraag naar de cursussen is groter dan het aanbod. Datzelfde geldt overigens ook voor de doorstroom-

mogelijkheden van de moeders die wél aan een taal-thema cursus konden meedoen. Uit gesprekken met medewerkers van Impuls blijkt dat veel vrouwen na twee jaar taal/themacursus willen doorstromen naar een vervolgcursus. Een deel van deze vrouwen schrijft zich in voor de reguliere basiseducatie, maar wordt daar vervolgens geconfronteerd met wachtlijsten. Een ander deel van de vrouwen wil alleen een vervolgcursus volgen als dit in een vertrouwde omgeving (buurthuis, school) gebeurt. Het contact met deze vrouwen dreigt verloren te gaan, omdat Impuls deze vervolgcursus niet kan bieden, waarschuwt een van de medewerksters.

Om het taalaanbod zodanig uit te breiden dat het aansluit bij de wens van een brede groep allochtone vrouwen in Osdorp, is er een financiële injectie nodig, concluderen verschillende geïnterviewde professionals.

Ad 4: het ontbreken van een vrouwennetwerk

Men is zich er van bewust dat er verschillende activiteiten voor vrouwen gestart zijn, maar dat er nog weinig sprake is van samenwerking of zicht op elkaars bezigheden. Een belangrijke verklaring is het feit dat er geen 'netwerk' bestaat van vrouwenorganisaties of professionals die zich bezighouden met vrouwen. Als gevolg van het ontbrekende netwerk kunnen de organisaties elkaar niet ondersteunen bij het bereiken van vrouwen en het uitwisselen van ervaringen. Stichting Kleur in het Werk geeft aan dat zij door het ontbreken van een vrouwennetwerk in Osdorp moeite heeft voldoende cursisten te vinden.

Ad 5: het bereiken van vrouwen

De geïnterviewde beroepskrachten zijn het er over eens dat de autochtone vrouwen in Osdorp redelijk bereikt worden via de algemene voorzieningen. Het Wijkopbouworgaan Osdorp meldt vooral contact te hebben met oudere autochtone bewoners. Medewerksters van het wijkopbouworgaan vertellen dat er op dit moment gedacht wordt over de mogelijkheden die het wijkopbouworgaan heeft om het bereik onder jongeren en etnische minderheden te vergroten, maar dat er nog geen concrete plannen liggen.

Impuls heeft van oudsher contacten met verschillende vrouwengroepen uit het stadsdeel, die gebruik maken van de ruimten in Xenia en die activiteiten volgen (o.a. Zelfhulpgroep vrouwen in de WAO, Interculturele vrouwen-groep). Een geïnterviewde medewerkster van Impuls noemt het bereik van autochtone vrouwen goed, met uitzondering van een deel van de vrouwen in de Aker.

"Ik denk dat wij alert moeten zijn. Wij krijgen signalen dat er in de Aker een groep vrouwen is die maatschappelijk geïsoleerd dreigt te raken".

Als gevolg van de hoge hypotheek en hoge werkdruk doen deze vrouwen steeds minder activiteiten buiten de deur, legt de geïnterviewde uit.

Zoals eerder aangegeven verloopt het bereiken van vrouwen uit etnische minderheidsgroepen minder voorspoedig. Een aantal verklaringen is inmiddels de revue gepasseerd: onbekendheid met het aanbod en de Nederlandse voorzieningen, moeite om met mannen in een ruimte te komen en moeite met de kosten van de activiteiten. Uit de interviews blijkt dat de initiatieven (bijvoorbeeld sportlessen, voorlichting Sint Paulusschool) die gestart en begeleid worden door vrouwen uit de migrantengemeenschappen minder moeite hebben deze doelgroep te bereiken. Deze initiatieven hebben met elkaar gemeen dat zij meer energie steken in 'het naar de mensen toegaan', het kweken van een vertrouwensband en mondeling werven onder de doelgroep.

5 Vrouwencentra elders

5.1 Vrouwencentrum Zuidoost

Ontstaansgeschiedenis

In stadsdeel Amsterdam Zuidoost wonen tientallen etnische groepen samen. Van de ruim 85.000 inwoners is 38 % van de inwoners afkomstig uit Suriname of van Arubaans/Antilliaanse afkomst, 35 % is van Nederlandse afkomst, 19 % van de bevolking is afkomstig uit overige niet-geïndustrialiseerde landen en 2 % is van Turkse of Marokkaanse afkomst. Vrouwen spelen een hele belangrijke rol in de etnische "eilandensamenleving". Ze zijn van grote invloed op de sociale samenhang van het gezin maar ook op hun sociale omgeving. Onder vrouwen blijft de werkloosheid hoog, ondanks de aantrekkende economie.

Een aantal vrouwen vond dat de rol van vrouwen in het vernieuwingsproces in Amsterdam Zuidoost onderbelicht was. Daarom bundelde een multicultureel netwerk van vrouwenorganisaties en individuele vrouwen in mei 1997 haar krachten om gezamenlijk sterker te staan. Zij hebben gezamenlijk een initiatiefgroep gevormd met sleutelfiguren van vrouwenorganisaties van uiteenlopende etnische afkomst en wilden een multicultureel vrouwenhuis openen in Zuidoost⁹.

In juni 1999 was het zover: het Vrouwencentrum (Vec) in Amsterdam Zuidoost opende haar deuren. Jaren van intensief overleg met onder andere de vrouwenorganisaties, het Emancipatiebureau Amsterdam (nu: projectbureau Multiculturalisatie Emancipatie), het stadsdeel en de gemeente kregen een concrete vertaling. Als leidraad werd het Action Learning Programma gekozen. Met dit programma hebben vergelijkbare vrouwengroepen in Engeland veel positieve ervaring opgedaan, als methodiek om met name allochtone vrouwen op te leiden tot actief handelen in onder andere maatschappelijke en politieke besturen.

Verder is afgesproken dat het Stadsdeel Zuidoost zorgdraagt voor de randvoorwaarden van het centrum, zoals de accommodatie. Hoewel het centrum nog in een tijdelijk noodgebouw is gehuisvest, is de bouw van een permanente locatie reeds gepland (oplevering in 2002). Het VEC zal deze nieuwe ruimte delen met een aantal andere organisaties uit Zuidoost. De gemeente Amsterdam financiert de uitvoering van het Action Learning Programma, als pilot-project voor uitvoering in de andere stadsdelen. *"De gemeente Amsterdam vindt het vanuit het door haar gevoerde diversiteitsbeleid van belang dat de bestuurlijke en maatschappelijke participatie van allochtone vrouwen bevorderd wordt"*¹⁰.

Doel van het vrouwencentrum

Kerdoel van het Vrouwencentrum is: op basis van een gemeenschappelijke analyse emancipatiemethodieken en -trainingen ontwikkelen en uitvoeren, om vrouwen meer zelfvertrouwen te geven, zodat zij zelf invloed op alle niveaus kunnen uitoefenen.

Noot 9 Uit: Power in actie, projectbureau MCE.

Noot 10 Uit: Diversiteitsbeleid, Gemeente Amsterdam, 2000.

Voorbeelden zijn: het volgen van een cursus spreken in het openbaar, een cursus vergaderen en een cursus lokale politiek.

Het Vrouwenempowermentcentrum in Zuid-Oost kent de volgende functies:

- 1 Ontwikkeling en innovatie
Het gaat hierbij om de ontwikkeling van nieuwe ideeën en methoden en om het opzetten van projecten. Hierbij wordt de positie van de vrouwen in Zuid-Oost als uitgangspunt genomen.
- 2 Platform voor (gelijkwaardige) dialoog en beleidsbeïnvloeding
In het vrouwen centrum werken verschillende etnische vrouwengroepen samen. Getracht wordt om de samenwerking tussen deze groepen te verbeteren. Deze samenwerking zorgt ervoor dat vrouwen in Zuidoost meer politieke invloed kunnen uitoefenen.
Daarnaast wil het Vec diversiteit en multiculturalisatie meer onder de politieke aandacht brengen.
- 3 Bewustwording, training en toeleiding
Het vrouwenempowermentcentrum wil de ontwikkeling van vrouwen verder stimuleren door middel van trainingen en kennisoverdracht in een veilige setting (bewustwording, kennis, inzicht, vaardigheden) vanuit een multicultureel perspectief.
Het centrum wil ook kweekvijver zijn, gericht op het vergroten van kader en bijvoorbeeld toeleiding naar werk en opleidingen en participatie in politiek en bestuur (besluitvorming in brede zin).
- 4 Signalerings- en schakelfunctie
Hierbij gaat het om het signaleren van knelpunten tussen bevolking en instanties. Het centrum wil deze signalen doorspelen naar de desbetreffende instanties en de politiek. Maar het wil ook een rol spelen bij de oplossing van eventuele knelpunten. Het wil zichtbaar aanwezig zijn in Zuidoost.

Methodes: Action Learning Programma

In het vrouwenempowermentcentrum worden activiteiten opgezet middels het zogenaamde Action Learning Programma. Dit programma bestaat uit twee fasen:

- 1 Trainingsprogramma's voor kaderleden van zelforganisaties van vrouwen die actief zijn binnen het Vec of elders in Amsterdam Zuidoost;
- 2 Trainingsprogramma voor de achterban van de deelnemers uit de eerste fase, verzorgd door de kaderleden.

Het trainingsprogramma in de eerste fase van Action Learning kende de volgende onderdelen:

- 1 empowerment;
- 2 communicatie;
- 3 fondswerving;
- 4 multiculturaliteit en discriminatie;
- 5 train the trainers;
- 6 politieke participatie;
- 7 computergebruik, internet, powerpoint;
- 8 interculturele communicatie.

Randvoorwaarden voor succes

De geïnterviewde van het vrouwen centrum in Zuidoost noemt twee voorwaarden voor succes:

- 1 enthousiaste trekkers;
- 2 goede ondersteuning.

- Het vrouwencentrum is een initiatief van een aantal zelforganisaties in Amsterdam Zuidoost. Om het centrum van de grond te krijgen zijn binnen deze organisaties enkele "trekkers" actief geweest. Zij wisten op het juiste moment het stadsdeelbestuur en het MEC te interesseren voor de opzet van een centrum.
- Goede ondersteuning
Het vrouwencentrum heeft vanaf het begin de beschikking gehad over een professionele coördinator. Deze coördinator heeft als belangrijke taak om de verschillende groepen die van het centrum gebruik maken aan elkaar te binden. Daarnaast heeft deze coördinator een rol gespeeld in het bepalen van de koers van het vrouwencentrum. Alleen met de inzet van louter vrijwilligers was dit niet gelukt, volgens de geïnterviewde van het centrum.

5.2 Multicultureel Emancipatie Centrum Utrecht

Multicultureel Emancipatie Centrum (MEC) bestaat in de huidige vorm sinds 1995. Binnen het MEC participeren het Buitenlands Vrouwen Centrum Utrecht (BVC) en de Vrouwenbibliotheek Utrecht. Deze organisaties werkten van oudsher niet samen. De gemeente Utrecht heeft een grote rol gehad bij het samenbrengen van de organisaties, vertelt de coördinator van het MEC. Lange tijd had de gemeente met de organisaties afzonderlijke (subsidie)-contacten. De coördinator vertelt:

'Op een zeker moment wilde de gemeente de initiatieven en subsidie aan vrouwenorganisaties kanaliseren (...) en zijn de organisaties min of meer gedwongen om vanuit één centrum te werken.'

Stichting Buitenlands Vrouwen Centrum Utrecht is een overkoepelende organisatie van zes zelforganisaties van migrantenvrouwen. Over het totstandkomen van de samenwerking binnen het Multicultureel Emancipatie Centrum melden zij:

'Met de gedachte dat bondgenootschappen met andere vrouwenorganisaties, met een vergelijkbare doelstelling op het terrein van emancipatie en positieverbetering, het BVC en de andere aangesloten organisaties zou kunnen versterken en een uitwisseling van gedachten, ervaringen en doelen op gang zou kunnen brengen, is het BVC de samenwerking in het MEC aangegaan.'

Een geïnterviewde opbouwwerker noemt de "herkenning" van andere vrouwen met vergelijkbare ambities, achtergronden en problemen een van de sterkste punten van het vrouwencentrum. De opbouwwerkster schetst:

'In een buurtcentrum hangt veel af van de beroepskracht, herkenning is heel belangrijk. Hier (red. in het vrouwencentrum) is het meer 'onze plek', het is vrijer van opzet, minder strak, vrouwen hebben inbreng in de activiteiten(..). Wij proberen vrouwen te motiveren en te activeren''.

Coördinatie en bestuur

De coördinator van het MEC vertelt dat het vinden van een efficiënte structuur voor coördinatie en bestuur, met zo veel verschillende organisaties, niet eenvoudig is geweest. De eerste opzet van de organisatiestructuur was 'te breed' waardoor de besluitvorming vertraagd werd, meent de coördinator. Zo hadden de besturen van de verschillende organisaties ieder een vertegenwoordiger in een zogenaamd participantenoverleg. Dit overleg stagneerde, onder meer doordat er sprake was zeer verschillende bestuursculturen bij de organisaties. Ook kwam de werkwijze van de besturen van de zelforganisaties niet overeen met de werkwijze van het bestuur van het MEC. Het MEC

bestuur, bestond uit professionals die meer op afstand bestuurden, terwijl de vrijwillige bestuursleden van de zelforganisaties zich veel directer met de uitvoering bemoeiden. Een ander verschil is dat de zelforganisaties en het MEC andere doelstellingen hebben; de zelforganisaties opereren als belangenbehartigers, het MEC als organisator.

Inmiddels verkeren het MEC, het BVC, de VBU in een reorganisatiefase, waarbij deze organisaties fuseren. Hoewel het vinden van een sterke formule voor samenwerking en organisatie geen eenvoudig proces is geweest, zijn de ervaringen in Utrecht leerzaam en bruikbaar voor andere initiatiefnemers van vergelijkbare centra. De coördinator biedt aan om bij een eventuele opzet van een vrouwen centrum in Osdorp haar ervaringen uit te wisselen.

De organisatie

Bij het Utrechtse Emancipatie Centrum (MEC) zijn de volgende medewerkers betrokken voor emancipatieondersteuning en interculturele samenwerking:

- coördinator MEC;
- emancipatiewerkster;
- receptie;
- beheerder.

Bij het Buitenlandse Vrouwen Centrum (BVC) zijn betrokken:

- coördinator;
- opbouwwerkers.

De receptie en het beheer zijn ID-banen. Samen met de opbouwwerkers vallen zij onder één werkgever: een beheerstichting (dit is een juridisch werkgever op afstand, verantwoordelijk voor cao, etc.).

De coördinator van het MEC is verantwoordelijk voor de dagelijkse coördinatie en het bevorderen van interculturele samenwerking. De coördinator van het BVC verzorgt de dagelijkse aansturing voor de opbouwwerkers, terwijl de opbouwwerkers inhoudelijk worden aangestuurd door de zelforganisaties die verbonden zijn aan het BVC. De opbouwwerkers worden inhoudelijk aangestuurd door de zelforganisaties. Deze constructie blijkt voor de opbouwwerkers vrij moeizaam te zijn, doordat zij in feite te maken hebben met verschillende opdrachtgevers: de zelforganisaties, de beheerstichting, de coördinator van het BVC en het overkoepelende MEC. Binnen het BVC en het MEC opereren de zelforganisaties als zelfstandige organisaties. Dit heeft direct invloed op de taken van de opbouwwerkers die grotendeels verantwoordelijk zijn voor de organisatie en uitvoering rond de activiteiten. Een beslissing van een zelforganisatie om met een activiteit te stoppen, kan de dagelijkse gang van zaken en planning op het centrum doorkruisen. De geïnterviewde opbouwwerker pleit dan ook voor één werkgever.

Ook de coördinator van het MEC heeft moeite met de constructie dat de zelforganisaties de beroepskrachten inhoudelijk moeten aansturen. Beide geïnterviewden menen dat het bestuur en de aansturing door één centraal bestuur en één coördinator moeten plaatsvinden.

De coördinator merkt wel op dat, ondanks dat het vinden van een efficiënte organisatievorm niet eenvoudig is geweest, de dagelijkse samenwerking tussen de verschillende beroepskrachten zeer goed verloopt.

Doelstelling en activiteiten van het Multicultureel Emancipatie Centrum

Belangrijkste doelstellingen van het MEC zijn

- 'bevorderen van interculturele samenwerking';
- netwerkondersteuning;
- informatievoorziening;
- faciliteren.

Bovenstaande gebeurt onder meer door het organiseren van interculturele activiteiten, het ontwikkelen en ondersteunen van netwerken op het gebied van emancipatie en het verlenen van huisvesting en advies aan vrouwenorganisaties. Het MEC kan gezien worden als de overkoepelende organisatie "*de organisatie voor de organisaties*". Belangrijke taak is het faciliteren, onder andere de planning en organisatie van het ruimtegebruik. De gemeente Utrecht financiert het MEC en de coördinator, het MEC moet op haar beurt voldoen aan taakstelling met betrekking tot de verhuur van de ruimten.

Organisatie en activiteiten van de Stichting Buitenlandse Vrouwen Centrum

De Stichting Buitenlandse Vrouwen Centrum Utrecht (BVC) is een koepelorganisatie voor zes autonome zelforganisaties van mediterrane migrantenvrouwen. Het gaat om vrouwen uit Turkije, Marokko, Griekenland, Italië, Spanje en voormalig Joegoslavië. De algemene doelstelling van het BVC is:

- bevorderen en stimuleren van bewustwordingsprocessen t.a.v. emancipatie bij vrouwen uit de doelgroepen;
- versterken van de maatschappelijke positie van deze vrouwen, zodat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de Nederlandse samenleving;
- bevorderen van onderlinge solidariteit door samenwerking.

Om deze doelstelling te realiseren wordt door de aangesloten organisaties aan belangenbehartiging en pleitbezorging gedaan en worden er recreatieve, educatieve en vormende activiteiten voor de respectievelijke doelgroepen afzonderlijk georganiseerd. Het BVC coördineert activiteiten en verricht overkoepelende taken en voert de volgende taken uit:

- het ondersteunen van de aangesloten organisaties daar waar het gaat om gezamenlijke belangenbehartiging;
- deelname aan stedelijke overleggen (zoals het Stedelijk Emancipatie Platform);
- het gevraagd en ongevraagd adviseren aan de gemeente t.a.v. zaken die migrantenvrouwen aangaan;
- het scheppen van voorwaarden zodat vrouwen uit de doelgroepen de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan allerlei besturen, overleggen en politieke organen;
- organiseren van trainingen, discussies en informatie- en kennisoverdracht;
- samenwerking met Stede biedt het BVC directe hulp aan Turkse en Marokkaanse vrouwen in noodsituaties middels twee maatschappelijk werkers die o.a. specifieke spreekuren houden.

De zelforganisaties die aangesloten zijn bij het BVC onderschrijven de centrale doelstelling. Dat neemt niet weg dat de afzonderlijke zelforganisaties binnen de eigen organisaties accenten en prioriteiten zelf bepalen.

De activiteiten die structureel plaatsvinden zijn:

- themamiddagen, voorlichting;
- ontmoeting en inloopmiddagen;
- Riagg-groep;
- cursus Arabisch;
- cursus bewegen.

De zelforganisaties krijgen ieder per jaar f 10.000,- voor:

- voorlichting, PR;
- basisactiviteiten;
- vergoeding bestuur;
- cadeaubonnen voor sprekers etc.;
- portokosten;
- koffie/thee.

Voor de kosten van huisvesting, telefoon en het maken van een financieel jaarverslag bestaat een apart budget, waarvoor de beheerstichting verantwoordelijk is.

Succesfactoren

De geïnterviewde coördinator van het MEC noemt een aantal factoren die cruciaal zijn voor het oprichten en functioneren van een vrouwen centrum:

- initiatieven vanuit de doelgroepen zelf;
- gezamenlijke overkoepelende doelstelling;
- duidelijke en slagvaardige bestuursstructuur.

Een eerste voorwaarde om een centrum van de grond te krijgen is dat vrouwen uit de doelgroepen zelf initiatieven genomen hebben, de coördinator schetst:

"Het gaat er om dat vrouwen zich organiseren, vanuit gedeelde belangen en handelen vanuit een gezamenlijke doelstelling".

In de vorige paragraaf is opgemerkt dat het vinden van een slagvaardige wijze van besturen en coördineren in Utrecht niet eenvoudig is geweest, omdat er sprake was van zeer uiteenlopende bestuursculturen bij de deelnemende organisaties. Desondanks noemt de coördinator van het MEC een van de belangrijkste opbrengsten van het vrouwen centrum in Utrecht dat er vrouwen uit de minderheidsgroepen opgeleid zijn tot bestuurder:

"Het is een kweekvijver voor bestuurders"

5.3 Vrouwen centrum Geuzenveld/Slotermeer

In 1985 is de Stichting "De Hippe Heks" opgericht, door vrouwen afkomstig uit de buurthuizen in Geuzenveld/Slotermeer. Dit was de start van het vrouwen centrum "De Hippe Heks" dat inmiddels 16 jaar bestaat en wekelijks wordt bezocht door gemiddeld 275 vrouwen. Het centrum heeft een eigen afdeling met eigen opgang in een multifunctioneel gebouw 'De multibox'. Het gebouw wordt gedeeld met andere organisaties uit de buurt, maar de ruimten van de Hippe Heks worden alleen bezocht door vrouwen.

De Hippe Heks is de enige emancipatorische organisatie in Nieuw-West, die specifiek vrouwenwerk biedt. Naast een vrouwenontmoetingscentrum, is het een scholings- en vormingscentrum. Belangrijkste doelstelling is bij te dragen aan multiculturele vrouwenemancipatie.

De doelgroepen zijn vrouwen uit de wijken Geuzenveld en Slotermeer van alle leeftijden, uit alle maatschappelijke geledingen en met diverse culturele achtergronden. Speciale aandacht wordt gegeven aan groepen die via andere circuits moeilijker te bereiken zijn, met name analfabeten, allochtone vrouwen met of zonder opleiding, oudere alleenstaande vrouwen en lesbische vrouwen. (Uit: jaarverslag 2000)

Een bestuurslid vertelt dat de integratie van de verschillende groepen vrouwen niet over een nacht ijs is gegaan. De allochtone vrouwen kwamen zo'n vijf jaar geleden binnen voor de lessen Nederlandse taal en maatschappij oriëntatie. De allochtone vrouwen waren gemiddeld 35 jaar, terwijl de meerderheid van de autochtone vrouwen ouder was dan 40 jaar. Aanvankelijk moesten de vrouwen aan elkaar wennen. Door de taallessen verliep de communicatie naar verloop van tijd makkelijker. Inmiddels worden veel activiteiten door een gemengde groep vrouwen bezocht en zijn er verschillende Marokkaanse vrouwen actief in het centrum.

Via informele contacten, maar ook via cursussen –bijvoorbeeld de cursus "Opvoeden Zo" (autochtone en allochtone vrouwen) zien we een verandering tot stand komen op een eenvoudige doch effectieve wijze. De allochtone vrouwen met opleiding geven steun aan de vrouwen zonder opleiding en stimuleren tot het deelnemen aan activiteiten (uit Jaarverslag 2000).

De integratie met Turkse vrouwen is veel minder op gang gekomen, dan de integratie met Marokkaanse vrouwen. Dit ligt deels aan het feit dat de Turkse vrouwen nog niet als individuele bezoeker binnenkomen om een activiteit te volgen, maar zich aangemeld hebben als groep. De contacten met de Turkse vrouwen gaan daardoor meer over de 'verhuur en schoonmaak' van de ruimte dan over samenwerking. De activiteiten voor Marokkaanse en Turkse vrouwen worden voorlopig nog op aparte dagen georganiseerd.

Bestuur, organisatie en kosten

Het vrouwenontmoetingscentrum heeft een zeer duidelijke constructie als het gaat om bestuur en organisatie. Het bestuur telt drie leden, die jarenlang als een 'team' geopereerd hebben. Een van de bestuursleden is recent gestopt, er wordt momenteel gezocht naar een nieuw bestuurslid. Kenmerkend voor "De Hippe Heks" is dat het bestuur veel werk verzet in het centrum en dus ook voor de bezoeksters zeer zichtbaar en bekend is. Het bestuur besteedt op jaarbasis 4200 uur aan activiteiten, dit betekent voor ieder bestuurslid ruim een halftime baan. De activiteiten van het bestuur bestaan wekelijks uit vergaderen (4 uur), lesgeven (12 uur), voorbereiden van cursussen (12 uur) en uitvoerende taken (40 uur).

Naast het bestuur is er een steungroep, bestaande uit 7 vrouwen. Deze vrouwen houden zich structureel bezig met het organiseren van activiteiten in het centrum. De steungroepleden hebben een bijscholing voor vrijwilligers gekregen, die betaald is door de "Hippe Heks". De steungroep is gesplitst in verschillende deelgroepen, die eigen verantwoordelijkheden hebben, bijvoorbeeld voor de PR en de themagroepen. De steungroepleden zijn gastvrouwen wanneer er themabijeenkomsten worden gehouden.

Mede door de enorme vrijwillige inzet van het bestuur, de steungroep en de administratieve kracht (ID-baan) kan het centrum een veelheid aan activiteiten bieden. Een tweede sleutel van succes is het feit dat er goede mix is gemaakt van activiteiten 'die geld opleveren' en activiteiten die 'geld kosten'. Alle activiteiten die zijn gericht op doelgroepen met een minimuminkomen of doelgroepen 'die over de drempel gehaald moeten worden' worden aangeboden voor een lage prijs. Meestal is dit tussen de f 2,- en f 4,50. Sommige voorlichtings- en ontmoetingsactiviteiten worden gratis aangeboden. Voor sommige activiteiten of groepen wordt in de loop der jaren meer gevraagd, dit hangt erg af van de bestedingsmogelijkheden van de cursisten, vertelt een bestuurslid:

"Vroeger moesten wij de prijs van activiteiten voor de Marokkaanse vrouwen zo laag mogelijk houden om vrouwen binnen te krijgen, de meesten hadden weinig geld(...).De autochtone vrouwen hadden daar geen probleem mee, er was wel begrip voor de situatie (...) Inmiddels werken veel Marokkaanse vrouwen, ook door de taal cursus die ze hier gevolgd hebben, nu kunnen ze ook meer betalen".

Het geïnterviewde bestuurslid meent dat het aanbieden van gratis/goedkope activiteiten geen probleem is, zolang er ook activiteiten zijn die doelgroepen aantrekken die meer willen of kunnen besteden. Op jaarbasis krijgt het centrum f 14.000 voor activiteitenkosten, waarvan éénderde wordt besteed aan kinderopvang, themaochtenden en culturele activiteiten. De inkomsten die het centrum op jaarbasis heeft uit de activiteiten bedraagt f 20.000,-.

De totale jaarlijkse subsidie van het stadsdeel bedraagt f 53.000, -. Hiervan wordt ruim f 45.000, - aan huisvesting wordt besteed. De organisatiekosten (o.a telefoon, administratie, kantoorbehoeften, schoonmaak, onkosten bestuur/vrijwilligers) bedragen f 13.000. Het vrouwen centrum ontvangt een aparte subsidie voor de kosten van de Nederlandse taallessen.

De activiteiten

"Door het meer kleurrijk worden van de doelgroep wordt de vraag naar activiteiten en cursussen groter en diverser", zo meldt het jaarverslag 2000.

Voorbeelden van nieuwe cursussen zijn bijvoorbeeld:

- Nederlandse taal en maatschappelijke oriëntatie voor werkende migrantenvrouwen in de avonden;
- communicatietraining (multicultureel);
- voorlichting over politieke ontwikkelingen;
- politieke vorming voor migrantenvrouwen.

De volgende cursussen behoren al enige jaren tot de kernactiviteiten.

Activiteit	Uren per week	Aantal groepen
Nederlandse taal en maatschappelijke oriëntatie	10	3
Engelse les	6	3
Opvoeden Zo	2	1
Literatuurgroep	2	1
Computercursus	6	2
Yoga	12	7

Tot de kernactiviteiten behoren ook themagroepen (bijvoorbeeld over voeding, gezondheid). Er zijn verschillende structurele praatgroepen en er is een politiek café, waarin actuele thema's en thema's uit de buurt aan de orde komen.

De computerlessen en de sportlessen Tae-bo worden bezocht door een groep nieuwe en meestal jongere vrouwen. Meer in het algemeen worden activiteiten die in de avond plaatsvinden vaker gevolgd door jonge (werkende) vrouwen. Doordat er rond het pand verschillende veiligheidsmaatregelen zijn genomen is het aantal bezoeksters 's avonds toegenomen!!

De lessen Nederlandse taal en maatschappij oriëntatie worden gevolgd door allochtone vrouwen. Er is zijn drie verschillende niveaus. Een les is voor anal-fabeten (Marokkaanse groep), een les voor nieuwkomers/beginners en iets gevorderden en een les voor gevorderden van verschillende nationaliteiten.

Het centrum is ruim vijf jaar geleden gestart met de Nederlandse taallessen. De lessen worden gegeven door een gediplomeerde lerares. Zij wordt gefinancierd door de afdeling Onderwijs van het stadsdeel, in het kader van onderwijsachterstandsbeleid. De taallessen staan dus niet op de begroting van het vrouwencentrum.

Door de Nederlandse taallessen wordt het vrouwencentrum bezocht door grote groep allochtone, merendeels Marokkaanse, bezoeksters. De taallessen hebben een positieve invloed op het centrum en op de vrouwen, vertelt een bestuurslid. Verschillende Marokkaanse vrouwen die vijf jaar geleden begonnen met de Nederlandse taallessen, zijn nu als vrijwilliger actief in het centrum.

"Vrouwen zien hier dat je vooruit kunt komen. Er zijn nog steeds vrouwen die niet mogen of die opgehaald worden door hun mannen, maar je ziet wel dat ze zich anders gaan opstellen. Je ziet bij Marokkaanse vrouwen dat ze vrijer worden, dat ze meer vragen gaan stellen, meer opkomen voor zichzelf en meer gaan vertellen over hun eigen dingen".

Engelse les en yogales zijn activiteiten die van oudsher goed bezocht worden door autochtone vrouwen. Aan de themabijeenkomsten en het politiek café neemt een gemengde groep vrouwen deel.

Voorwaarden voor succes

Op basis van het schriftelijk materiaal van het vrouwenontmoetingscentrum en een interview met een bestuurslid is de volgende lijst met 'voorwaarden voor succes' samengesteld:

- 1 een hecht bestuur;
- 2 ervaren leerkrachten/ bewaken kwaliteit activiteiten;
- 3 inzet en bijscholing van vrijwilligers;
- 4 stimuleren zelfredzaamheid van bezoekers;
- 5 mix van 'rendabele' en 'kostbare' activiteiten;
- 6 snel en adequaat inspelen op vragen.

Een belangrijke ervaring na 16 jaar vrouwenwerk is dat de bijdrage van vrijwilligers onmisbaar is voor de (dagelijkse) organisatie van activiteiten, maar dat voor het geven de cursussen ervaren leerkrachten ingeschakeld moeten worden. Het succes van de Nederlandse taallessen wordt door het geïnterviewde bestuurslid grotendeels toegeschreven aan de kwaliteit van de lerares en haar deskundigheid om met leerlingen met verschillende taalniveaus en achtergronden om te gaan.

De inzet van de vrijwilligers en meer in het algemeen de betrokkenheid van de bezoeksters bij de gang van zaken in het centrum zijn ook belangrijke voorwaarden. Zoals eerder aangegeven is het centrum voor heel veel (organisatorische) zaken afhankelijk van de inzet van vrijwilligers. Om het vrijwilligerswerk te laten slagen moeten de vrijwilligers voldoende toegerust zijn. Bijscholing is een voorwaarde, is de ervaring in Geuzenveld/Slotermeer. Een bestuurslid vertelt over de start in 1985:

"We hebben veel gedaan om een goede ondergrond te leggen. Met de startgroep hebben we drie maal bij de Volkshogeschool een cursus voor vrijwilligers gevolgd".

Nog steeds volgt jaarlijks een groep (nieuwe) vrijwilligers een trainingsweekend. Afgelopen jaar namen veertien vrouwen deel aan de weekendcursus van de Volkshogeschool Bergen. Tijdens deze cursus wordt aandacht besteed

aan samenwerking en het opzetten van activiteiten (werving, PR, management). Van de veertien vrouwen waren drie vrouwen Marokkaans. Op basis van de opgedane ervaringen zijn nieuwe activiteiten opgezet, waaronder een PR-groep.

De activiteiten in het centrum zijn gericht op het stimuleren van de zelfredzaamheid, zelfbewustzijn en ondernemerszin van de bezoekers, zodat zij mede verantwoordelijk zijn en worden voor de gang van zaken in het centrum.

"Het gaat erom elkaar te stimuleren, te leren, het herkennen van elkaars moeilijkheden en om de sociale ontmoeting. Je ziet dat vrouwen daardoor sterker worden. Wij hebben hier bijvoorbeeld vrouwen die al heel lang uit het arbeidsproces zijn, die hier weer actief worden, die bijvoorbeeld vrijwilliger worden in een steungroep (...) Wij houden ons bij vrouwenwerk. Voor naai-lesse en poppen maken, verwijzen wij naar het buurthuis".

De kwaliteit van de activiteiten hangt sterk af van de mate waarin het aanbod past bij de vraag van (nieuwe) doelgroepen. Doordat de doelgroep steeds verandert worden steeds andere en nieuwe cursussen gevraagd, meldt het jaarverslag. De vaste staf moet op de hoogte blijven van nieuwe ontwikkelingen in de politiek, de sociale wetgeving en behoeften en problemen van de verschillende groepen vrouwen. Dat houdt in dat de taak van bestuur en medewerkers zwaarder zal worden. Het is daarom van belang, zowel voor de kwaliteit van de activiteiten als voor de motivatie van de medewerkers, dat de staf goed op de hoogte blijft en permanente deskundigheidsbevordering plaatsvindt.

5.4 'Kleur in het Werk'

- **Werk/empowerment**
Stichting Kleur in 't Werk heeft als doelstelling de emancipatie van allochtone vrouwen te bevorderen teneinde hun maatschappelijke en economische positie te verbeteren. De stichting is op dit moment bezig met een emancipatie-integratie project Turkse en Marokkaanse vrouwen (gesubsidieerd door Gemeente Amsterdam en Europese Unie).
Het project biedt verschillende trainingen gericht op 'empowerment'. De stichting gebruikt dezelfde leermethoden als het vrouwen empowerment centrum in Stadsdeel Zuidoost. Doel is het bevorderen van zelfontplooiing en participatie (o.a. zelfstandiger positie in de maatschappij hebben, werk hebben/kunnen vinden of een kaderfunctie kunnen vervullen). Het aanbod bestaat uit een groepstraining van een half jaar (5 uur per maand) en individuele begeleiding.
- De training is afgelopen half jaar gestart in de Baarsjes, Bos en Lommer, Geuzenveld/Slotermeer en Slotervaart. Hoewel er voorbereidingen zijn om ook in stadsdeel Osdorp een training te starten, geeft de stichting aan problemen te hebben bij het werven van vrouwen in Osdorp omdat er weinig vrouwenorganisaties zijn en/of locaties waar vrouwen bijeenkomen.
Op het gebied van arbeidsmarkttoeleiding heeft Impuls in samenwerking met Maatwerk een kleinschalig project, dat kort beschreven staat in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk.

6 Conclusies

6.1 Aanleiding

Het stadsdeel Osdorp heeft, mede naar aanleiding van de signalen van vrouwenorganisaties, aan bureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners gevraagd de wensen en behoeften van (migranten) vrouwen in Osdorp te inventariseren. Centrale vraag daarbij is of een vrouwencentrum aansluit bij de wensen en behoeften van de doelgroepen in Osdorp.

Dit onderzoek is aangevraagd in het kader van het werkprogramma Sociaal Economische Vernieuwing Osdorp. Het onderzoek en de doelstelling van een (eventueel op te starten) vrouwencentrum sluiten nauw aan bij uitgangspunten van het diversiteitbeleid van de gemeente Amsterdam. Doel van het centrum is immers het versterken van de zelfredzaamheid en integratie van vrouwen in het algemeen en migranten vrouwen in het bijzonder.

Door het stadsdeel zijn randvoorwaarden geformuleerd voor (een eventueel op te richten) vrouwencentrum in Osdorp. Het vrouwencentrum moet:

- laagdrempelig zijn;
- onderdak verschaffen aan diverse organisaties en activiteiten voor vrouwen;
- een centrale rol vervullen in de samenwerking tussen de verschillende organisaties die zich bezig houden met vrouwen.

6.2 Onderzoeksvragen

De centrale vraag van dit onderzoek is of de ontwikkeling van een vrouwencentrum in Osdorp haalbaar is. Uitgangspunt hierbij is dat gekeken wordt naar behoefte aan, draagvlak voor en mogelijke verschijningsvorm(en) van een dergelijk centrum, waarbij in ieder geval de koppeling met een Hammam wordt meegenomen.

Deelvragen in dit onderzoek zijn:

- de wensen en behoeften van de doelgroepen;
- de (achterstands)positie van de doelgroepen;
- de activiteiten van algemene en specifieke voorzieningen voor vrouwen;
- de aansluiting van een vrouwencentrum bij de vraag;
- de functies van andere vrouwen (empowerment) centra en organisaties;
- de mogelijkheden en beperkingen van een vrouwencentrum in Osdorp;
- de mogelijkheden en beperkingen van een combinatie met een Hammam.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is gebruik gemaakt van statistisch materiaal, jaarverslagen/notities van het stadsdeel en vrouwenorganisaties en interviews met beroepskrachten en vrouwen uit de doelgroep.

6.3 Analyse

Het is niet gebruikelijk dat wij de belangrijkste onderzoeksvraag meteen bevestigend kunnen beantwoorden. Toch menen wij op basis van de uitkomsten van de interviews en analyse van schriftelijk materiaal het volgende te kunnen stellen:

1 Een laagdrempelig vrouwen centrum voorziet in een behoefte van de overgrote meerderheid van de geïnterviewde vrouwen en biedt mogelijkheden aan te sluiten bij de wensen van (migranten)vrouwen in een sociaal-economische achterstandspositie. Prioriteit voor deze doelgroepen is dat zij gebruik kunnen maken van betaalbare activiteiten op het terrein van (taal)onderwijs, sport/beweging en voorlichting in een vertrouwde en veilige omgeving, onder begeleiding van vertrouwde deskundigen (deels in eigen taal).

De haalbaarheid van een vrouwen(empowerment)centrum in Osdorp is niet zo zeer afhankelijk van de vraag naar een dergelijk centrum; op basis van de grootte, de achterstanden en de wensen van de doelgroepen is de vraag verzekerd.

De haalbaarheid is echter wel in grote mate afhankelijk van de wijze waarop een dergelijk centrum tot stand komt en georganiseerd zal worden. De huidige samenwerking tussen de vrouwenorganisaties biedt onvoldoende basis en dient verbeterd te worden. Een tweede punt van aandacht zijn de kosten van activiteiten die een drempel kunnen zijn voor een deel van de doelgroep. Wanneer er geen oplossing wordt geformuleerd voor dit dilemma zal dit negatief effect hebben op het bezoek aan activiteiten in een centrum.

2 De combinatie met een Hammam voorziet in een behoefte (indien financieel mogelijk regelmatig bezoek) van, op de eerste plaats Marokkaanse vrouwen. Een Hammam kan rekenen op de belangstelling van vrouwen uit andere doelgroepen, maar is voor hen geen prioriteit. Meerwaarde van de combinatie van een vrouwen centrum met een Hammam is dat dit een laagdrempelige en vertrouwde voorziening is voor migrantenvrouwen die moeilijk te bereiken zijn. Ten tweede zijn er in Osdorp geen andere gelegenheden waar vrouwen voor ontspanning en ontmoeting bijeen kunnen komen.

De haalbaarheid van de combinatie met een Hammam is in de eerste plaats afhankelijk van de financiële onderbouwing. Complicerende factor is dat de meerderheid van de doelgroepen een laag inkomen heeft. Omdat de financiële onderbouwing geen onderdeel is van onze onderzoeksopdracht, laten wij dit aspect van de haalbaarheid van een Hammam hier verder buiten beschouwing. Wel maken wij op uit de interviews dat de vraag naar een Hammam, voor vrouwen in Osdorp in het algemeen minder groot zal zijn dan de vraag naar een concreet activiteiten aanbod.

Bovenstaande conclusies zijn gebaseerd op de volgende constatering.

Met betrekking tot locaties

- Er is geen centrale locatie voor vrouwenactiviteiten. De activiteiten vinden plaats in algemene voorzieningen zoals buurthuizen, scholen en een jongeren centrum. Voor de vrouwen die vanwege religieuze- of culturele barrières niet met mannen (uit de eigen gemeenschap) in een ruimte kunnen of willen zijn, is er in Stadsdeel Osdorp geen geschikte locatie.
- Er is geen locatie waar sportactiviteiten kunnen plaatsvinden voor vrouwen die niet deel kunnen/willen nemen aan 'gemengde' activiteiten. Er is

een zeer goed bezocht aanbod van sportlessen van de Marokkaanse Vrouwenvereniging maar zij maken gebruik van een tijdelijke locatie. Een geschikte sportlocatie voor deze groep moet voldoende privacy garanderen en hygiënisch zijn.

Met betrekking tot het aanbod

- Vrouwenactiviteiten worden georganiseerd door verschillende organisaties en op verschillende plaatsen in het stadsdeel. De organisaties hebben weinig zicht op "wie wat doet". Er wordt niet/nauwelijks samengewerkt bij het organiseren of bereiken van vrouwen.
- Het aanbod gericht op de doelgroep 'vrouwen met een sociaal-economische achterstand' bestaat onder andere uit:
 - voorlichting- en themagesprekken o.a.: scholen, Stichting Impuls, zelforganisaties;
 - individuele begeleidings- en informatiegesprekken o.a.: zelforganisaties, GGZ, RIAGG, maatschappelijk werk;
 - onderwijs in Nederlandse taal en eigen taal: Stichting Impuls, Joke Smit (volwassenenonderwijs), scholen;
 - sportlessen door Marokkaanse Vrouwenvereniging.
- Het taalaanbod dat het beste aansluit bij de doelgroepen van dit onderzoek zijn de taal/thema cursussen. Deze cursussen zijn bedoeld voor ouders die een kind hebben op de Globeschool, Paulusschool, Johannes-school, El Amien of een van de vroegschoolprojecten. De cursus voorziet in een basis-taal-pakket voor vrouwen die weinig Nederlands spreken en een lage of geen opleiding hebben gevolgd. Impuls verzorgt de cursussen, de scholen financieren de cursussen met stedelijke middelen.
- Er bestaat in Osdorp geen vervolgaanbod op de taal/thema cursussen voor vrouwen die niet kunnen deelnemen aan de reguliere basiseducatie. Dit wordt door zowel vrouwen uit de doelgroep als door beroepskrachten gezien als een lacune in het aanbod in Osdorp.
- De Stichting Kleur in 't Werk heeft programma's die speciaal gericht zijn op de empowerment van onder andere Turkse en Marokkaanse vrouwen. De stichting heeft nog geen aanbod in Osdorp. Het is de bedoeling dat hiermee omstreeks september 2001 wordt gestart. De stichting geeft aan moeite te hebben met de werving van vrouwen in Osdorp, omdat de initiatieven met betrekking tot vrouwen zeer verspreid plaatsvinden en er geen sprake is van een vrouwen netwerk in het stadsdeel.
- In Osdorp vinden nog geen andere activiteiten plaats die gericht zijn op empowerment, hoewel de Ghanees/Afrikaanse vrouwenorganisatie WIPSA wel ervaring heeft met het organiseren van dit aanbod en momenteel in Osdorp bezig is met de voorbereiding van 'empowerment'-cursussen/bijeenkomsten. Zij missen nog een geschikte locatie voor kantoor en activiteiten.

Met betrekking tot zelf/ vrouwenorganisaties

- Afgelopen vier jaar zijn er in het stadsdeel verschillende initiatieven gestart door actieve vrouwen op vrijwillige basis. In dit rapport is aandacht besteed aan onder andere Marokkaanse Vrouwen Osdorp, Initiatiefgroep Vrouwencentrum/Hammam en WIPSA. Hoewel de initiatieven kleinschalig zijn, slagen zij er wel in om migrantenvrouwen in achterstandsituaties te bereiken die weinig gebruik maken van algemene voorzieningen. Dit geldt ook voor de voorlichtingsbijeenkomsten die gegeven worden door vrouwen uit de eigen gemeenschap (bijvoorbeeld op de St. Lucasschool).
- Sportlessen die worden gegeven door de Marokkaanse Vrouwenvereniging worden wekelijks door circa 50 vrouwen bezocht. De vereniging

- slaagt erin een gemengde groep (o.a. Marokkaans, Turks, Surinaams, Nederlands) te bereiken.
- In Osdorp is een klein, maar kwalitatief sterk (vrijwilligers)kader van allochtone vrouwen. Zij zijn actief bij het initiëren en uitvoeren van activiteiten voor vrouwen. Zwakte is het gemis aan samenwerking en het feit dat daartoe ook nog weinig acties zijn ondernomen. Naast het kader zijn er ook vrouwen die in interviews aangegeven hebben dat zij geïnteresseerd zijn in empowermentcursussen en/of zelf getraind willen worden in het geven van cursussen (train de trainers). De vrouwen die dit hebben aangegeven hebben (hoger) beroepsonderwijs genoten.

In een vrouwencentrum kunnen de krachten van het (vrijwilligers)kader van migrantenvrouwen worden gebundeld. In een vrouwencentrum kunnen verschillende groepen vrouwen elkaar stimuleren: kader/begeleiders > trainers > cursisten > vrouwen die weinig participeren. In een vrouwencentrum kunnen 'trekkers' uit de migrantengemeenschappen een vertrouwensrol en voorbeeldrol vervullen naar migrantenvrouwen die weinig participeren.

- Nederlandse vrouwen maken gebruik van de algemene voorzieningen in het stadsdeel. Geïnterviewde beroepskrachten noemen het bereik voldoende, met uitzondering van een groep Nederlandse vrouwen in de Aker die "mogelijk geïsoleerd dreigt te raken" mede doordat zij te hoge woonlasten hebben.
- De vraag van migrantenvrouwen naar sportlessen (aerobic), Nederlandse taal en voorlichting over gezondheid, opvoeding en onderwijs is groot. Zoals boven beschreven is de vraag groter dan het aanbod, dat rekening houdt met de specifieke wensen van deze groepen.
- Een belangrijk deel van de vrouwen uit groepen minderheden in Osdorp maakt op dit moment weinig tot geen gebruik van de algemene voorzieningen voor gezondheidszorg, onderwijs, welzijn en sport. Uit interviews en schriftelijk materiaal blijkt dat Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste en tussengeneratie migranten het minst eenvoudig te bereiken zijn door algemene voorzieningen. De volgende factoren spelen daarbij een rol: onbekendheid met het aanbod, ontoegankelijke locaties (bijvoorbeeld: aanwezigheid van mannen in een buurthuis), geen kinderopvang, taal- en cultuurbarrières, kosten van de activiteiten.

Voor het bereiken van de migrantenvrouwen in een maatschappelijk geïsoleerde positie, kan het buitengewoon belangrijk zijn dat een locatie alléén voor vrouwen toegankelijk is. Vanuit deze achtergrond vormt een vrouwencentrum een oplossing om een moeilijk bereikbare groep vrouwen over de drempel te krijgen.

- De kosten van activiteiten kunnen een drempel vormen voor de groep vrouwen met een laag inkomen. Vrouwen uit de groepen minderheden behoren vaker dan gemiddeld tot de laagste inkomensgroep. Bij autochtone vrouwen behoren met name de alleenstaande moeders en de alleenstaande vrouwen vaker dan gemiddeld tot de laagste inkomensgroep.

- Bij een deel van de migrantenvrouwen vormt het inkomen niet de enige belemmering om deel te nemen aan activiteiten. Met name de Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie zijn vaak niet gewend om deel te nemen aan activiteiten buitenshuis en dus ook niet gewend aan het feit dat dit kosten met zich meebrengt. Buurthuizen lopen tegen het probleem aan dat zij geen verschillende prijzen kunnen rekenen voor verschillende doelgroepen, met als gevolg dat zij deze doelgroep waarschijnlijk minder goed bereiken dan te verwachten is op basis van het bestaande aanbod en kennis bij de buurthuizen.
- Een tweede groep vrouwen die vaker dan gemiddeld een laag inkomen heeft zijn de alleenstaande moeders. Meer dan de helft van de vrouwelijke eenoudergezinnen heeft een laag inkomen. Nederlandse en Surinaamse vrouwen vormen de grootste groepen eenoudergezinnen in Osdorp. Van alle vrouwen in Osdorp tussen de 20 en 60 jaar is 15% alleenstaande moeder. Financiën en kinderopvang zijn twee belangrijke redenen die het alleenstaande moeders bemoeilijkt om onderwijs te volgen en/of aan activiteiten buitenshuis deel te nemen. Daarbij komt dat meer dan de helft van de Surinaamse en Nederlandse alleenstaande moeders werkt. De Afrikaans/Ghanese alleenstaande moeders in Osdorp vormen geen grote groep, maar wel een groep met specifieke problemen. Deze, over het algemeen hoog opgeleide vrouwen, werken veelal in ploegendiensten in de schoonmaakbranche. Zij lopen niet alleen tegen de financiële drempel van kinderopvang en activiteiten aan, maar ook tegen de praktische kant: de openingstijden van de reguliere kinderopvang sluiten niet aan bij de werktijden van de vrouwen.

Een vrouwencentrum kan inspelen op de inkomenspositie van de doelgroepen door voor activiteiten een inkomensgerelateerde prijs te rekenen.

- Er bestaat in Osdorp een grote groep vrouwen met achterstanden in opleidings- en arbeidsmarktpositie. Meest opvallende opleidingsachterstanden doen zich voor bij Marokkaanse en Turkse vrouwen uit de tussengeneratie en gezinsvormers. Er bestaan geen statische gegevens waaruit de exacte grootte van deze doelgroep berekend kan worden. Op basis van de leeftijds- en bevolkingsopbouw van Osdorp vermoeden wij dat de tussengeneratie en gezinsvormers een groot aandeel hebben in de volwassen allochtone bevolking van Osdorp. Op landelijk niveau werkt 22% van de Turkse en 17% van de Marokkaanse vrouwen, tegenover 54% van de autochtone en 60% van de Surinaamse vrouwen.

Gezien de achterstanden op het terrein van opleiding en arbeidsmarktpositie van met name delen van de Turkse en Marokkaanse groep, zullen er extra inspanningen nodig zijn om deze achterstanden in te lopen. Met name voor de vrouwen voor wie de drempel naar de algemene voorzieningen (nog) te hoog is, kan een vrouwencentrum een oplossing zijn. Deze analyse komt overeen met de praktijkervaringen van deskundigen in andere vrouwencentra.

6.4 Voorwaarden voor een 'haalbaar' vrouwencentrum in Osdorp

Vooraf

Hieronder staat een korte opsomming van verschillende factoren die van belang kunnen zijn voor de levensvatbaarheid van een eventueel te starten vrouwencentrum in Osdorp. De opsomming is niet compleet, maar geeft wel een aantal essentiële randvoorwaarden aan.

De haalbaarheid van de combinatie met een Hammam laten wij grotendeels buiten beschouwing. Reden is dat de haalbaarheid van een Hammam in de eerste plaats afhankelijk is van de financiële onderbouwing.

Omdat de financiële onderbouwing buiten onze onderzoeksopdracht valt, gaan wij verder niet uitgebreid in op dit onderwerp. De volgende paragraaf gaat daarom alleen in op de haalbaarheid van een vrouwencentrum.

Leren van andere centra

Belangrijkste raad is om, bij een daadwerkelijke voorbereiding van een vrouwencentrum, allereerst te spreken met voldoende ervaringsdeskundigen. De ervaringen die in de gemeente Utrecht zijn opgedaan kunnen zeer relevant zijn voor Osdorp, met name omdat de startsituatie vergelijkbaar is. In Utrecht was er eveneens weinig tot geen samenwerking tussen de vrouwenorganisaties. Het proces naar een goed lopende samenwerking is daar niet zonder slag of stoot verlopen en is daarom des te interessanter voor de vrouwen(organisaties) die actief willen zijn in een vrouwencentrum in Osdorp. Dichter bij huis en zeker zo interessant is het vrouwencentrum in Geuzenveld/Slotermeer. Dit centrum slaagt er in om een zeer diverse groep vrouwen, wat betreft leeftijd en etnische achtergrond, over de drempel te krijgen en samen aan activiteiten te laten deelnemen. Omdat de initiatiefnemers in Osdorp het 'overbruggen van de verschillen tussen groepen' zeer belangrijk vinden, is het leerzaam meer te horen over de ervaringen in Geuzenveld/Slotermeer.

Samenwerking

Het huidige gebrek aan samenwerking zal omgezet moeten worden in structurele samenwerking. Het vrouwencentrum zal gebruikt worden door de vrijwillige vrouwenorganisaties uit het stadsdeel. Het is goed mogelijk en raadzaam om de kennis en ervaringen van andere migranten- en algemene voorzieningen in huis te halen, door hen medegebruikers te maken (bijvoorbeeld: vervolgcursus taal door Impuls) of wel in te huren voor specifieke activiteiten (bijvoorbeeld voorlichting door Marvo, Empowerment-aanbod door Stichting Kleur in het Werk).

Voorafgaand aan de start ondertekenen de deelnemende organisaties een lijst met samenwerkingsafspraken.

Efficiënte organisatie

Om te voorkomen dat er te veel 'kapiteins op het schip' zitten, zal er één persoon verantwoordelijk zijn voor de dagelijkse gang van zaken in het centrum, de planning van het ruimtegebruik en fungeren als aanspreekpunt voor internen en externen. Deze persoon moet beslissingsmandaat hebben van het bestuur.

In het bestuur van een centrum kunnen afgevaardigden van de vrouwenorganisaties zitting nemen, evenals ervaringsdeskundigen uit andere (vrouwen)organisaties. Het bestuur opereert op afstand.

Inloop en vertrouwen

Wil men de groep vrouwen bereiken die niet of weinig deelneemt aan activiteiten buitenshuis dan zal de drempel zeer laag moeten zijn. Vertrouwen winnen is een eerste stap. Als het gaat om 'geïsoleerde' vrouwen uit migrantengroepen is het raadzaam dat er begeleidsters/gastvrouwen aanwezig zijn die de vrouwen in de eigen taal kunnen aanspreken. Verder is het raadzaam om deze doelgroep inloopactiviteiten/mogelijkheden te bieden. Door inloop kan men vertrouwd raken met de locatie, de gang van zaken, de begeleiding en wordt het isolement doorbroken. De stap naar activiteiten wordt kleiner.

Aanpassing aanbod aan doelgroepen Osdorp

Geïnterviewde vrouwen van de eerste en tussengeneratie met weinig opleiding hebben een opvallend eenduidige wensenlijst, waarvan concrete activiteiten op het gebied van voorlichting, sport, computer- en taalonderwijs de kern vormen. De geïnterviewde vrouwen die beroepsonderwijs of hoger beroepsonderwijs hebben gevolgd zijn geïnteresseerd in activiteiten gericht op 'empowerment'. Dit zijn activiteiten gericht op het versterken van de doelgroep zodat deze beter kan participeren in politieke en maatschappelijke besturen.

In Osdorp is duidelijk een gevarieerd aanbod nodig. Empowerment-activiteiten trekken een kleine, maar zeer belangrijke doelgroep vrouwen (voorbeeldfunctie naar eigen gemeenschap en bezoeksters van het centrum, het zijn 'trekkers').

De concrete activiteiten zoals sport, taal en computerles en voorlichting kunnen rekenen op de belangstelling van een veel grotere groep vrouwen. Met name sport trekt een zeer gemêleerd 'publiek'.

Betaalbare activiteiten

Om hiervoor uitvoerig besproken redenen kunnen de kosten een belangrijke drempel vormen voor deelname, voor delen van vrouwen uit minderheidsgroepen en alleenstaande moeders. Voor dit dilemma dient een politieke oplossing gevonden te worden. Mogelijkheden zijn om de deelnemende organisaties ieder een eigen budget toe te kennen dat naar eigen inzicht wordt ingezet. Een organisatie kan op die manier bepaalde activiteiten gratis aanbieden om daarmee een moeilijke doelgroep 'binnen te halen'.

Voor de overige activiteiten is het raadzaam om het principe 'inkomensafhankelijke bijdrage' te hanteren.

Scholing van vrijwilligers

De leden van de initiatiefgroep Vrouwencentrum/Hammam werken op vrijwillige basis. Ook is een kleine groep vrouwen actief als vrijwilliger bij verschillende vrouwenactiviteiten. Toch is de inzet van vrijwilligers van groot belang bij het doen slagen van het vrouwencentrum. Vrijwilligers kunnen onder meer een rol spelen bij het organiseren van activiteiten en het binden en ondersteunen van (nieuwe) bezoeksters. De functie van gastvrouw is onder andere belangrijk voor vrouwen die weinig bekendheid hebben met het deelnemen aan activiteiten buitenshuis.

Het totale aantal vrouwen dat ervaring heeft met vrijwilligerswerk en/of kaderfunctie is relatief klein. Ook is de samenwerking tussen de verschillende vrouwengroepen nihil. Dat betekent dat er nog heel wat gedaan moet worden om een stevige basis te creëren voor de ondersteuning van en door vrijwilligers. Het is noodzakelijk om onder meer door middel van scholing/-training zorg te dragen voor een vast, gemotiveerd en deskundig vrijwilligers-team. Scholing en training van vrijwilligers dient een vaste post op de begroting te krijgen.

Financiën

Het onderzoeken van de financiële haalbaarheid behoorde niet tot onze opdracht, maar is natuurlijk wel een essentiële voorwaarde. Omdat een vrouwencentrum aansluit bij het beleid van de Centrale Stad (o.a. het diversiteitsbeleid/ bijlage 4) is het aanbevelingswaardig de mogelijke betrokkenheid van de gemeente Amsterdam te toetsen, evenals die van de Europese Gemeenschap.

Ook is het raadzaam om het financiële plaatje met ervaringsdeskundigen uit andere vrouwencentra door te spreken. Het vrouwencentrum in Geuzenveld/Slotermeer stelt haar activiteitenaanbod bijvoorbeeld zodanig samen dat met de inkomsten uit commerciële activiteiten, de niet-rendabele activiteiten worden bekostigd.

In het belang van de financiële haalbaarheid van een Hammam zal het noodzakelijk zijn om, naast de inkomsten uit toegangskaartjes, te beschikken over structurele inkomstenbronnen. De exploitatiekosten van een Hammam zijn immers vele malen hoger dan die van een vrouwencentrum, terwijl een belangrijk deel van de doelgroep een laag inkomen heeft.

Vanzelfsprekend blijft het ook belangrijk om de eigen inkomsten zo rendabel mogelijk te maken. Dat betekent onder meer het 'aanspreken' van vrouwen uit de hogere inkomensgroepen. Gezien de ervaring van andere oosterse badhuizen (Den Haag, stadsdeel Westerpark) behoort dit zeker tot de mogelijkheden van een Hammam. De bezoekers van de genoemde badhuizen vormen een redelijk 'representatieve mix' van de verschillende inkomensgroepen en allochtone en autochtone vrouwen.

Bijlagen

Bijlage 1 Interviews en begeleiding

1 Inleiding

Voor dit haalbaarheidsonderzoek is gebruik gemaakt van face-to-face interviews, groeps- en telefonische interviews. Omdat een deel van de respondenten gebrekkig Nederlands spreekt, is bij het interviewen samengewerkt met vrouwen uit de eigen gemeenschap of hebben de interviewers van een andere taal (Engels) gebruik gemaakt. Verder is een van de vrouwen uit de initiatiefgroep actief geweest bij het contactleggen met vrouwen uit de Marokkaanse gemeenschap. Zij heeft daardoor een belangrijke rol gespeeld bij het slagen van dit onderzoek.

Medewerkers van het stadsdeel en leden van de initiatiefgroep hebben gezamenlijk de begeleiding van het onderzoek verzorgd (zie paragraaf 3.2)

2 Respondenten

Voor dit onderzoek is gesproken met in totaal 58 vrouwen, waarvan Nederlands (7), Marokkaans (29), Turks (16), Ghanees (4), Irakees (1) en Surinaams (1).

Met 15 vrouwen die op vrijwillige- of professionele basis werken met vrouwen zijn individuele gesprekken gehouden. Tijdens de voorbereidende en uitvoeringsfase van het onderzoek is gesproken met:

Stichting Impuls	mw. O. Tekin mw. E. Hochheimer
Sint Paulusschool	mw. N. Tesselaar
Marvo (St. Lucasschool)	mw. F. Ouaziz
St. Kleur in 't Werk	mw. N. de Rooy
GGZ	mw. F. Breman
M.V.O.	mw. H. El Hillali mw. D. El Hillali
Wijkopbouw Orgaan Osdorp	mw. S. Singodikromo mw. E. Turk
WIPSA	mw. M. Gifty dhr. A. Owusu
Surinaamse Vrouwen Bijlmermeer	mw. M. Zuidveen
Multicultureel Emancipatie Centrum	mw. A. van der Einde
St. Buitenlands Vrouwen Centrum	mw. L. Lazrak

Voor het organiseren van de gesprekken gaat dank uit naar Ozmel Tekin, Nadirra Arrahil, Drifa en Hasana Hillali en Augustus Owusu.

Ten slotte is een stuurgroep geformeerd die voor de begeleiding van het onderzoek heeft gezorgd. De volgende personen hebben deelgenomen aan de stuurgroep:

Stadsdeel Osdorp	mw. I. van Hooren mw. M. Koehein
Initiatiefgroep	mw. N. Arrahil mw. N. Checkchar

Bijlage 2 Initiatiefgroep vrouwencentrum/Hammam

Leden van de Initiatiefgroep vrouwencentrum/Hammam hebben afgelopen jaren actief overlegd met het stadsdeel over de mogelijkheden en onmogelijkheden van een vrouwencentrum in combinatie met een Hammam. De gesprekken met de initiatiefgroep, en gesprekken met andere (vrouwen)organisaties in Osdorp, gaven het stadsdeel een waardevolle stimulans om te kiezen voor een haalbaarheidsonderzoek.

De initiatiefgroep is een aantal jaren geleden gestart met het idee van een Hammam. De functie die een Hammam kan hebben bij het bevorderen van de integratie tussen verschillende bevolkingsgroepen is voor de initiatiefnemers een belangrijk uitgangspunt. In deze bijlage is een aantal onderdelen overgenomen van de eerste opzet van de initiatiefgroep.

Waarom een Hammam?

Veel van de problematiek op het domein van het grotestedenbeleid hangt samen met / of kan verklaard worden door manco in de kwaliteit van de sociale relaties in buurten of wijken. Daar waar men zich niet thuis voelt, daar waar men onbereikbaar is, daar waar veel mensen zich verloren voelen, daar staat de deur open voor verloedering en gevoelens van onveiligheid.

Op het snijpunt van twee culturen bevindt zich een bevolkingsgroep die een specifieke plaats inneemt in deze problematiek: de migrantenvrouwen. Zij kunnen een bijzondere plaats innemen in het grensgebied van die culturen waar zij deel van uitmaken, zij kunnen ook een bijzondere plaats innemen tussen elkaar op volgende generaties. Vanuit die positie zijn zij bij uitstek geschikt de kwaliteit van de sociale relaties in buurten te versterken.

Dit op voorwaarden dat zij zich zelf kunnen herkennen in de buurt en zicht hebben op hun eigen positie binnen de multiculturele samenleving waar zij deel van uitmaken. Dat vraagt om herkenbaarheid en open communicatiekanalen. Het is zeer denkbaar dat het initiatief om in het snel veranderende stadsdeel Osdorp – multicultureel bij uitstek – tot een Hammam te komen die een mogelijkheid biedt om migrantenvrouwen te bereiken hun isolement op te lossen en hen te bereiken voor de belangrijke functie die zij in de buurt kunnen vervullen.

Missie

Initiatiefgroep Hammam Osdorp heeft als doelstelling:

Het initiëren, organiseren, bevorderen en in standhouden van voorzieningen op het gebied van samenlevingsopbouw, cultuur en recreatie.

Initiatiefgroep Hammam Osdorp wil een progressief, meedenkend 'bedrijf' zijn, dat in het stadsdeel werkt aan het ondersteunen, stimuleren en toerusten van de vrouwen. De Initiatiefgroep is gericht op de ontplooiing van vrouwen en op de ontwikkeling van de vrouwensituatie. Dit wil zij doen door het aanbieden van een gespreid en gevarieerd aanbod van activiteiten en diensten. Betrokken bij de problemen en belangen van de vrouwen levert de Initiatiefgroep haar bijdrage op vakkundige wijze, in goed overleg en met grote inzet.

Doelstelling

- Ontspanning en vermaak;
- Persoonlijke verzorging;
- Isolement onder migrantenvrouwen te doorbreken;
- Kloof tussen culturen weghalen;
- Ervaringen, kennis en cultuur uitwisselen;
- Arbeidsplaatsen creëren;
- Samenwerking bevorderen met bestaande (migranten) instellingen zoals Impuls, moskeeën, het stadsdeel, buurthuizen, zelforganisaties, etc.;
- Meldpuntfunctie van de culturele activiteiten en sociale veranderingen in Amsterdam, met name in stadsdeel Osdorp;
- Organiseren van informatiebijeenkomsten en ruimte bieden voor culturele activiteiten of algemene vrouwenzaken.

Hamмам

Tot op de dag van vandaag heeft de Hammam een grote rol gespeeld in het sociale leven in Arabische en Oosterse landen. Het badhuis is daar niet alleen een plek waar men zich kon wassen en ontspannen, het was ook een plaats die fungeerde als hulpverleningscentrum voor vrouwen: zij konden in de Hammam ervaringen uitwisselen, problemen bediscussiëren en op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in de samenleving.

Osdorp is een multicultureel stadsdeel waar allereerst veel migrantenvrouwen wonen die bekend zijn met het fenomeen Hammam. Voor veel van deze vrouwen is het te ver en te lastig (denk aan kinderen) om naar Westerpark te reizen om daar gebruik te maken van de Hammam. Een Hammam in Osdorp, die makkelijk bereikbaar is met het openbaar vervoer en waar tevens gratis en makkelijk geparkeerd kan worden, biedt voor hen een uitkomst om de culturele en sociale aspecten van hun cultuur op peil te houden en te ontploien.

Ook voor de Nederlandse vrouwen in Osdorp en vrouwen die niet eerder gebruik maakten van een badhuis is een Hammam in Osdorp een aantrekkelijke variant op de sauna, het zwembad of zelfs de schoonheidsspecialiste. We zien dat op deze manier de interculturaliteit wordt bevorderd onder vrouwen in Osdorp, doordat men in de Hammam op een informele wijze vrouwen ontmoet van verschillende nationaliteiten. Dit draagt bij aan de verdraagzaamheid en acceptatie van elkaars cultuur, wat heden ten dage een onmisbare factor is in onze multiculturele samenleving.

Bijlage 3 Intercultureel vrouwencentrum Xenia

Begin jaren negentig is in stadsdeel Osdorp een initiatief genomen voor een multicultureel vrouwencentrum, afgekort IVC Xenia. Bij de opzet was een werkgroep actief bestaande uit Impuls, het VOCO, wijkorgaan, stadsdeelraad Osdorp, Turkse en Marokkaanse vrouwen. De locatie van het huidige buurtcentrum Xenia heeft een aantal jaren als multicultureel vrouwencentrum gefungeerd. De doelstelling van IVC Xenia was het organiseren van een breed pakket van activiteiten om zodoende vrouwen en meisjes ongeacht hun culturele achtergrond, de mogelijkheid te bieden zich te emanciperen en zich te oriënteren op de eigen cultuur en hun positie in de samenleving, om daardoor hun maatschappelijke achterstandssituatie te verminderen.

Om verschillende redenen is het idee van een vrouwencentrum na verloop van tijd los gelaten en heeft Xenia de functie van buurthuis gekregen. Op dit moment zijn in Xenia ook vier peuterspeelzalen (deels in verband met de bouwwerkzaamheden in het Zuidwest Kwadrant), Naschoolse Opvang en kantoorruimte voor medewerkers van Impuls gehuisvest.

In interviews en jaarverslagen van Xenia zijn een aantal verklaringen gegeven voor het niet-slagen van het intercultureel vrouwencentrum Xenia. Deze verklaringen staan hieronder samengevat.

Knelpunten m.b.t. het voormalig intercultureel vrouwencentrum Xenia

- Onduidelijke bestuurs- en organisatievorm: bij de organisatie en bestuur van het IVC Xenia waren te veel partijen op een te onduidelijke wijze betrokken. De initiatiefnemers waren afkomstig uit verschillende buurtorganisaties. Zij vormden een projectbestuur, dat verantwoordelijk was voor het activiteitenplan. Beroepskrachten van Impuls namen onder meer de activiteiten en het beheer van het gebouw voor hun rekening. In de praktijk bleek er te veel onduidelijkheid over wie voor wat verantwoordelijk was.
- Problemen binnen het bestuur: om contact te houden met de achterban wilde men een projectbestuur van 9 personen. Mede door de grote hoeveelheid bestuursleden, was er nauwelijks sprake van een slagvaardig bestuur. Door samenwerkings- en privé-problemen vielen een aantal bestuursleden weg. Tegelijkertijd werden er geen allochtone bestuursleden gevonden.
- Gebrek aan kader vanuit migrantengroepen: de vaste staf Xenia bestond uit autochtone vrouwen, er was een gebrek aan een kader van migrantenvrouwen. Als gevolg hiervan waren er ook weinig migrantenvrouwen die een trekkersrol konden vervullen
- Geen echt vrouwenwerk: de activiteiten in IVC Xenia konden getypeerd worden als 'buurthuisaanbod voor vrouwen', dat wil zeggen dat een groot deel van de activiteiten meer geënt waren op het buurthuis- dan op het vrouwenwerk. Zo konden vrouwen er nailessen, kapperlessen en schil-

derlessen volgen. Er gebeurde weinig op het gebied van emancipatorische activiteiten of 'empowerment'-activiteiten.

- Klachten over het gebouw: de ruimten zijn slecht verwarmd en een tijd was er geen warm water in het gebouw.

Knelpunten uit Jaarverslag 1993

Ter verduidelijking van de bovenstaande knelpunten staan op de volgende pagina's een verschillende kenmerkende citaten uit het Jaarverslag 1993.

Te weinig bezoekers

De stadsdeelraad is met Impuls de volgende kwaliteits- en effectiviteitsnormen overeengekomen. Het programma dient uit 24 onderdelen te bestaan en er dienen gedurende een seizoen gemiddeld 250 vrouwen per week te worden bereikt. Het gemiddeld aantal deelnemers voor 1994 is bijgesteld van 250 naar 200.

Prijzen activiteiten vormen drempel

Het aantal georganiseerde cursussen ligt boven de norm maar een groot deel van de cursussen heeft niet het gehele seizoen gedraaid wegens gebrek aan deelnemers. In het najaar van 1993 zijn de cursusprijzen voor het migrantenwerk gedeeltelijk gelijkgetrokken met de cursusprijzen van de overige cursussen. Dit heeft tot gevolg gehad dat het deelnemersaantal bij de cursussen met een verhoogde cursusprijs is teruggelopen. De ervaring leert dat de deelnemers van IVC Xenia niet gewend zijn aan de gehanteerde cursusprijzen.

Opmerking en klachten over het gebouw

- Uit een interne evaluatie blijkt dat met name de cursisten van de naailes en de schildersclub het leslokaal te klein vinden.
- Het ontbreken van warm water wordt genoemd als knelpunt. In het leslokaal is inmiddels warm water aangelegd.
- Als negatief punt wordt genoemd dat het IVC Xenia vaak te koud is. De kou in het gebouw is een terechte klacht. Bij de verbouwing is wegens geldgebrek de verwarming niet aangepast aan de nieuwe indeling in het gebouw. In 1994 is het aanpassen van de verwarming in de begroting opgenomen.

Opmerkingen en klachten betreffende de cursussen

- Aangezien niet alle cursisten tevreden zijn over de ontvangst wordt dit punt in overleg met de gastvrouwen en conciërges besproken.
- De cursisten van de kapperscursus verzoeken Impuls de cursusprijs niet meer te verhogen. (...) Hier zijn klachten over gekomen en deelnemers hebben vanwege deze reden hun cursus opgezegd. Alleen voor de educatieve cursussen wordt een lagere cursusprijs betaald.

Inzet bestuur

In het plan van aanpak IVC Xenia is door de vrouwengroeperingen uitdrukkelijk gekozen voor een bestuur dat een eigen beleidsplan en activiteitenplan opstelt. Impuls is eindverantwoordelijk voor het IVC Xenia. (...) Er is echter een nadeel verbonden aan de gekozen bestuursvorm, t.w. de onduidelijkheid t.a.v. de invloed van besluiten. Het projectbestuur is verantwoordelijk voor het samenstellen van een activiteitenplan waarbij overlegd wordt met de beroepskrachten van Impuls. De uitvoering van het plan heeft alles te maken

met de personele inzet, de financiën en het beheer van het gebouw. Dit samspeel leidt tot onduidelijkheden en interpretatieverschillen over wie, wat te zeggen heeft op welke onderdelen. Met het bestuur is een discussie gevoerd om hierin helderheid te krijgen. Naar aanleiding van deze discussie zijn nieuwe afspraken gemaakt over het takenpakket van het bestuur, het functioneren van de verschillende commissies en de inzet van het personeel van Impuls werkzaam voor het IVC Xenia.

In het beleidswerkplan 1993 geeft het projectbestuur aan te willen streven naar een bestuursuitbreiding van 6 naar 9 bestuursleden om zodoende het contact met de achterban te bevorderen. Begin 1993 bestond het projectbestuur uit 5 vrouwen. Helaas zijn er het afgelopen jaar nogal wat wisselingen in de bestuurssamenstelling geweest. Oorzaken daarvan waren samenwerkingsproblemen en persoonlijke omstandigheden. Eind 1993 bestond het projectbestuur uit 5 bestuursleden en waren er nog vacatures voor twee Marokkaanse bestuursleden en een Turks bestuurslid.

Inzet van medewerkers/vrijwilligers

Het team dat actief is voor Xenia bestaat uit twee beroepskrachten van het wijkteam die organisatie- en uitvoeringstaken verrichten: de algemeen programmamedewerkster (voor het cursorische gedeelte) en de migrantenvrouwenwerkster. De ondersteuning voor de werk- en beleidsontwikkeling van het bestuur berust bij de medewerkster Sociale Vernieuwing. Hiervoor was bij de startfase van het IVC Xenia 12 uur beschikbaar.

Voor de start van het IVC Xenia werkte het vrouwenontmoetingscentrum en de migrantenwerkster met vrijwilligers. In de startfase van het IVC Xenia zijn een aantal vrijwilligsters vertrokken door organisatorische veranderingen en verplaatsing van het aanbod van de activiteiten. Veel activiteiten van het migrantenwerk vonden plaats in buurthuis Osdorp. De ligging van het IVC Xenia was voor een aantal vrijwilligsters ongunstig. De organisatorische verandering d.w.z. een groter centrum, beroepskrachten en minder betrokkenheid was voor een aantal vrijwilligsters eveneens een reden.

Gastvrouwen/ontmoeting

Het IVC Xenia werkt met gastvrouwen die naast de conciërges worden ingezet om vrouwen te ontvangen en koffie, thee, etc. te serveren. Het streven is om op het dagdeel dat er cursussen worden georganiseerd een gastvrouw aanwezig te laten zijn. In 1994 zal de nadruk moeten liggen op ontmoetings- en voorlichtingsactiviteiten. Met name naar de vrouwen in de buurt zal het IVC Xenia zich meer moeten profileren als een ontmoetingsplek. Daarnaast krijgen educatieve activiteiten en toeleidende activiteiten naar de arbeidsmarkt prioriteit (beroepsoriëntatie en zet jezelf op de markt).

Meidenwerk

Het activiteitenaanbod voor allochtone meisjes heeft zich niet verder ontwikkeld wegens verandering van ureninzet. De uren voor het meidenwerk zijn ingezet ten behoeve van ondersteuning van het jongerenwerk in de Mazzel. Vanuit het migrantenwerk wordt in 1994 een aanbod ontwikkeld voor oudere allochtone meisjes.

Bijlage 4 Hoofdpijnen diversiteitbeleid gemeente Amsterdam

Het diversiteitbeleid van de gemeente Amsterdam is er op gericht niet slechts problemen te belichten, maar kansen te creëren voor alle Amsterdammers en de beschikbare verscheidenheid aan visies, ervaringen, expertise, inzichten en perspectieven van alle bevolkingsgroepen binnen de stad zo optimaal mogelijk te benutten. Het diversiteitbeleid van de gemeente sluit aan bij het regeringsbeleid. De volgende opmerking van minister van Boxtel tijdens een conferentie over de nationale identiteit geeft goed weer wat de gemeente Amsterdam met het diversiteitbeleid beoogt:

"Juist op het moment waarin turbulentie bestaat, waar de angstigen zich afvragen wie wij zijn, bestaat de kans onze gemeenschappelijke identiteit vorm te geven. Dat gebeurde in de Gouden Eeuw toen Amsterdam in vijftig jaar tijd verviervoudigde door de instroom van buitenlanders. Toen ontstond een nieuwe cultuur. Nu gebeurt dat opnieuw."

Het doel en de achterliggende gedachte van het diversiteitbeleid is door de gemeente Amsterdam in de nota 'De kracht van een diverse stad' als volgt geformuleerd:

"Met het diversiteitbeleid wil de gemeente Amsterdam een nieuwe richting inslaan. Met een nieuw beleid dat beter aansluit bij en inspeelt op nieuwe ontwikkelingen in de Amsterdamse samenleving. Een nieuw beleid dat alle Amsterdammers wil aanspreken op basis van hun overeenkomsten in maatschappelijke wensen en noden. En dat tegelijkertijd ook oog heeft voor de vele verschillen tussen Amsterdammers. Verschillen in sociaal-economische positie, leeftijd, etniciteit, religie, seksuele voorkeur, levensstijl, fysieke capaciteiten en sekse. Een diversiteitbeleid dat erop uit is de beschikbare verscheidenheid aan visies, ervaringen, expertise, inzichten en perspectieven die eenieder kan inbrengen positief te benutten. Dat gebruik wil maken van het hele beschikbare menselijke kapitaal van de stad en niet slechts van een deel ervan. Een beleid gericht op het creëren van kansen en niet enkel op problemen. Daar waar de gemeente in de ogen van velen te sterk met zichzelf is bezig geweest en zaken te zeer als probleem heeft gedefinieerd, willen we een andere manier van denken vinden. Gemeenschappelijke belangen, inzet en loyaliteit van alle betrokkenen, gelijkheid en openheid vanuit acceptatie van verschillen en eigen identiteit zijn daarin de kernbegrippen.

...

Het ambitieniveau van de ingeslagen weg is hoog. Het diversiteitbeleid streeft een stad na waar iedereen zich thuis voelt en een zinvolle bijdrage kan leveren. Een stad waarin iedereen eerlijke kansen heeft op scholing, werk, huisvesting en zorg. Waar respect voor elkaar is en uitsluiting actief wordt tegengegaan en waar iedereen kan meedoen, meedenken en meebeslissen. Dat is niet alleen sociaal, maar ook slim. Want als mensen aan de kant blijven staan, wordt heel veel kennis en talent ongebruikt. En dat is een verlies voor ons allemaal.

Amsterdam is een stad van vele culturen, etniciteiten en religies. Een stad met mensen die verschillen in leeftijd, opleiding, sekse, achtergrond, fysieke gesteldheid en seksuele voorkeur. Eén ding hebben ze echter met elkaar gemeen, het zijn allemaal Amsterdammers. Die diversiteit in levensstijlen geeft Amsterdam haar smoel, haar vitaliteit, haar Amsterdamse lef en eigenzinnig-

heid. Dankzij haar diversiteit is Amsterdam een levendige, bruisende, internationaal georiënteerde stad. Een stad met veel jeugd, met een groeiende economische bedrijvigheid van allerlei grotere en kleinere ondernemingen, een veelzijdig cultureel leven en een prachtig palet aan winkels, cafés en restaurants. Een diverse stad.

...

Tot nu toe is er door de gemeente Amsterdam vooral een doelgroepenbeleid gevoerd. ... Het belangrijkste resultaat van het gevoerde doelgroepenbeleid is dat het de relatieve achterstand van de betreffende doelgroep zichtbaar heeft gemaakt en op de agenda heeft gezet. ... Aan het doelgroepenbeleid kleven echter ook een paar belangrijke nadelen. Het voordeel van het zichtbaar maken en agenderen van de relatieve achterstand van groepen Amsterdammers heeft geleidelijk aan een negatieve lading gekregen. Groepen werden door het doelgroepenbeleid sterk gestigmatiseerd. ... De samenleving heeft zich in de tussentijd verder ontwikkeld. Op de drempel van de 21ste eeuw zijn de sociaal-economische verschillen binnen en tussen etnische groepen onderling groot, evenals de verschillen tussen vrouwen, homoseksuelen en ouderen onderling. Het is niet langer zinnig beleid te ontwikkelen voor dé homo, dé vrouw, dé allochtoon, dé gehandicapte of dé oudere. Ervaringen, kansen en mogelijkheden in de samenleving worden niet bepaald door één enkel onderscheid, maar door een mix van factoren.

...

Dit uitgangspunt heeft met name consequenties voor het beleid gericht op het opheffen van achterstanden. Het bestrijden van achterstanden, waar een deel van de Amsterdammers mee te maken heeft, blijft binnen het diversiteitbeleid als een belangrijke doelstelling overeind staan. Hierbij wordt gekozen voor een fijnmazige aanpak van achterstanden uitgaande van de problemen die aangepakt moeten worden, in plaats van (a-priori) uitgaan van doelgroepen. Een dergelijke aanpak doet beter recht aan de sociaal-economische diversiteit tussen en binnen groepen Amsterdammers.

...

Ook voor het beleid gericht op (zelf)organisaties van specifieke groepen Amsterdammers heeft het uitgangspunt consequenties. Groepsvorming op basis van etnische, culturele, religieuze, leeftijd- of andere kenmerken is iets van alle tijden. Dat mensen zich op basis van een gemeenschappelijk gevoelde identiteit groeperen, naar buiten toe profileren en de mogelijkheden creëren om onder elkaar te zijn, is geen tijdelijk verschijnsel maar een blijvende realiteit en verdient respect. Zeker waar dit type organisaties een bijdrage levert aan het emancipatie- en empowermentproces, het bestrijden van achterstand, afstand en achterstelling en/of het verbeteren van samen leven, wonen en werken is er sprake van een belangrijke meerwaarde voor de gehele Amsterdamse samenleving."